

Jaume de PUIG I OLIVER

DOS SERMONS DE NICOLAU EIMERIC, O. P.

EDICIÓ I ESTUDI

Havent donat en un volum anterior d'aquest anuari la notícia de la troballa dels sermons de Nicolau Eimeric¹, sembla oportú d'oferir-ne un tast sense més triga. Aplegats els sobredits sermons en dos volums manuscrits, hem d'avisar de bell antuvi que la tria ha estat intencionada.

Del volum de *Sermones dominicales*, enllestit el 1366, hem resolt finalment de no seleccionar avui cap sermó. El contingut del volum de *Sermones de communi sanctorum plurimorumque eventuum*, acabat d'escriure per Eimeric el 1373, ha fet dubtar més. Tal com hom pot veure per la transcripció de les rúbriques o títols dels sermons que ja vam publicar², aquest volum és sobretot un manual perquè els frares predicadors de Girona, als quals Eimeric el regalà, poguessin inspirar-s'hi quan fossin requerits a sermonar en ocasió d'esdeveniments diversos: festes parroquials o gremials, esdeveniments socials, polítics o militars, accidents climatològics, mortalitats, actes religiosos i, sobretot, defuncions. Dels 138 sermons aplegats en el manuscrit, 89 són sermons de difunts, organitzats de forma rigorosament jeràrquica, des del papa fins al difunt més anònim, que dibuixen una molt determinada visió de la societat, laica i clerical, potser profitós d'ésser estudiada. El caràcter eminentment pragmàtic del recull, és a dir, que havia d'ajudar a resoldre els encàrrecs fets als frares predicadors gironins, es veu tot d'una quan hom comprova que l'única categoria social no prevista entre els 89 sermons de difunts és la del cristià pobre, amb el benentès que els sermons 105 i 106 són consagrats al difunt simplement qualificat com a ric. Triar entre aquesta selva social, subtilment nimbada per una aurèola de tarifes, esdevenia problemàtic, fins que vam parar ment en els dos sermons dedicats a la mort d'un inquisidor. Essent Eimeric inquisidor en el moment d'escriure aquests dos sermons³, s'oferia l'ocasió d'observar com es veia

---

1. Cfr el nostre treball *Manuscripts eimericians de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla, provinents de Girona*, dins «ATCA» 17 (1998), 303-310 i 342-348.

2. *Ib.*, 307-310 i 347-348. Hi remetem el lector pel que es diu tot seguit a propòsit de la visió de la societat que tenien el frares dominicans gironins de mitjan segle catorze.

3. Enllestit el volum de sermons *De communi sanctorum plurimorumque eventuum ac etiam multorum diversorum in speciali et omnium in generali fidelium defunctorum* el 1373, Eimeric es presenta en l'incipit com 'capellanus domini nostri pape'; atès que ho fou de Gregori XI (1370-1378), pensem que l'aplec dels sermons d'aquest volum devia ésser fet al fil d'aquest pontificat i, per

ell mateix, a mort sobrevinguda. És només per aquesta causa i perquè en el cas d'Eimeric la matèria no pot deixar d'ésser considerada rellevant, que presentem avui els dos sermons “pro defuncto inquisitore heretice pravitatis”.

I

Efectivament, en aquests dos sermons Eimeric ha sintetitzat la visió que ell tenia del titular del tribunal de la fe. L'inquisidor parla de l'inquisidor, és a dir, d'ell mateix. En parla amb l'autoritat que li dona l'experiència. I, cal recordar-ho, en parla a un auditori ideal, purament pensat, que si un dia pren cos, estarà format sobretot per eclesiàstics. Per això no pot sorprendre la divisió de la matèria que Eimeric ha establert entre els dos sermons: en el primer se centra en la missió de l'inquisidor, en el segon glossa les qualitats que aquest ha de tenir i descriu la potestat que li ha estat conferida. Missió i potestat són dos temes eminentment eclesials, i és des d'una òptica tècnicament teològica que Eimeric els tractarà. El punt de partida de tots dos sermons serà l'Esclusiva: “Consideranti mihi sacre scripture tenorem...”⁴. Ens trobem, doncs, davant dos tractats teològics en forma de sermó sobre el paper de l'inquisidor dins l'Església, redactats per un professional de la teologia i del tribunal de la fe a la vegada.

Estructura dels sermons

Els dos primers sermons d'Eimeric que avui s'editen presenten una estructura molt poc diferenciada. Nosaltres acceptem ara que el sermó baixmedie-

---

tant, dins la segona època en què va exercir el càrrec d'inquisidor (anys 1366-1374). El volum de sermons *de tempore*, enllestit justament l'any 1366, degué ésser escrit durant el període en què Eimeric no exercí l'ofici d'inquisidor (anys 1360-1366).

4. Cfr infra, I, línies 1-2 i II, línia 3. En el simposi celebrat a Roma del 21 al 24 de febrer del 2002, sobre el rol del dominicans en la inquisició medieval, un dels participants va fer notar que mai no havien estat aplegats ni en tot ni en part els textos escripturístics sobre els quals hom havia volgut fonamentar l'acció del tribunal de la fe. En la mesura que en temps d'Eimeric la inquisició ja era una institució ben rodada, els textos escripturístics que ell addueix per a fonamentar la missió i la potestat inquisitorials poden ésser considerats emblemàtics? Altres textos no haurien pogut servir per als mateixos propòsits? Creiem que en aquest aspecte cal procedir amb molta cautela, ni que sigui pel fet que encara avui només podem llegir una part – important, és clar, i sens dubte la més influent – de les obres eimericianes de tema inquisitorial. Però Eimeric va tractar qüestions relatives a la inquisició en obres que aparentment no hi tindrien res a veure. Cf. l'estudi de Claudia Heimann sobre el comentari eimericià a la paràbola del blat i la cogula en la redacció de Mateu (Mt 13, 24-30), escull tradicional de l'acció repressora de la inquisició, infra, pp. 598-610.

val, teoritzat en les *Artes praedicandi*⁵, es pot configurar d'aquesta manera: *Thema, introductio thematis, explicatio thematis, divisio thematis, subdivisio thematis, conclusio*. Segons aquesta esquematització, el primer sermó eimericià contindria una llarga *explicatio* abans d'entrar en la *divisio* pròpiament dita; en el segon sermó no hi ha *explicatio* i després del *thema* hom entra tot seguit en la *divisio*. En ambdós sermons l'*explicatio* i la *divisio* (I) o la *divisio* sola (II) exposen i desenvolupen el tema bíblic escollit, i en constitueixen la primera part; en la *subdivisio* el predicador aplica els resultats obtinguts en la primera part al que fou la vida i l'acció de l'inquisidor difunt. Vet-aquí llur esquema:

Sermó I
Primera part

{Tema i introducció del tema}

1. Línies 1-8: Tema bíblic: "Omnia opera eius in fide", Salm 32 (33), 4.

{Explicació}

2. Línies 9-69: Aplicació figurada a la missió inquisitorial.
- 10-43: L'Església pot ésser comparada al paradís terrenal
- 44-49: A l'esguard de l'Església, el papa ha confiat a l'inquisidor la mateixa missió que Déu va confiar a Adam a l'esguard del paradís terrenal:
- 50-56: Treballar-lo; elegint, plantant i cultivant les sements bones.
- 57-69: Guardar-lo dels atacs de bèsties i males herbes.

---

5. Per a les *Artes Praedicandi*, cfr H. KAPLAN, *Mediaeval Artes Praedicandi: A Hand List*, Ithaca 1934; *Mediaeval Artes Praedicandi: A Supplementary Hand List*, Ithaca 1934; Thomas CHARLAND, *Artes Praedicandi: contribution à l'histoire de la réthorique au Moyen Age*, Paris-Ottawa 1936; Étienne GILSON, *Michel Menot et la technique du sermon médiéval*, dins *Les idées et les lettres*, Paris 1932, 93-154, Louis-Jacques BATAILLON, *Les instruments de travail des prédicateurs au XIIIe siècle*, dins *Culture et travail intellectuel dans l'Occident médiéval*, París 1981, 197-209. Per a la fortuna de l'*Ars Praedicandi* a la península ibèrica, cfr MARTÍ DE BARCELONA, L'"*Ars Praedicandi* populo" de Francesc Eiximenis, dins «Homenatge a Antoni Rubió i Lluch. Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics», vol. II, Barcelona 1936, 301-340; Albert HAUF, *El "Ars Praedicandi" de Fr. Alfonso d'Alprão, O. F. M.: aportación al estudio de la teoría de la predicación en la Península Ibérica*, dins «Archivum Franciscanum Historicum» 72 (1979) 233-329; Fernando RUBIO, "Ars Praedicandi" de fray Martín de Córdoba, dins «La Ciudad de Dios», 172 (1959), 327-348. Per al sermó medieval, hom pot veure ara *The Sermon*, volum dirigit per BEVERLY MAYNE KIENZLE, Brepols, Turnhout 2000, 998 p. (Typologie des sources du Moyen Age Occidental, fasc. 81-83), amb bibliografia excel·lent i estudis particularitzats, tant d'època com d'espais geogràfics específics.

3. Línies 70-98: Confirmació per altres exemples escripturístics.
- 71-89: Jer 1, 7-10.
- 90-98: L'escriptura ensenya que la missió de l'inquisidor consisteix a predicar, plantar, cultivar i defensar la fe i a afeblir radicalment tot el que li sigui contrari.

Segona Part

{Divisió}

4. Línies 99-115: Qualitats que necessita l'inquisidor per a exercir el seu comès.
- 116-150: L'inquisidor difunt va predicar, plantar, cultivar i defensar la fe, i va extirpar els errors i heretgies que se li oposaven.

{Subdivisió}

5. Línies 151-206: Virtuts que va demostrar l'inquisidor difunt en la seva missió.
- 151-161: Enumeració dels actes humans on es pot manifestar la virtut: pensament, paraula, acció.
- 162-180: L'inquisidor i el zel per la fe.
- 181-193: La predicació constant de la fe per part de l'inquisidor.
- 194-206: L'acció de l'inquisidor a favor de la fe i contra l'heretgia.

{Conclusió}

6. Línies 207-225: Conclusió general: les virtuts de l'inquisidor difunt i els privilegis papals concedits al càrrec permeten de creure que és al cel.

Sermó II

Primera part

{Tema i introducció del tema}

1. Línies 1-6: Tema bíblic: "Collocavit ante paradisum voluptatis cherubim et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vite", Gen. 3, 24.

{Divisió}

2. Línies 7-98: Aplicació figurada a la potestat inquisitorial.
- 15-42: El paradís terrenal és figura de l'Eglésia militant.
 15-27: El paradís terrenal se situa en una muntanya, i Crist és aquesta muntanya.
 28-33: El paradís terrenal és regat per l'aigua d'una font; l'Església ho és per l'aigua de l'Esperit Sant.
 34-36: El paradís terrenal és ufanós d'arbres com l'Església ho és de sants.
 37-39: El paradís terrenal és bell pels seus fruits, com l'Església per les bones obres
 40-42: Conclusió.
- 43-79: El querubí és figura de l'inquisidor.
- 45-48: Ciència, poder i constància del querubí.
 49-62: Qualitats científiques que ha de tenir l'inquisidor com expert en matèria de fe.
 63-69: Qualitats físiques i mentals que ha de tenir l'inquisidor com a jutge.
 70-77: Qualitats morals i dedicació fins al martiri que es requereixen de l'inquisidor.
 78-79: Conclusió.
- 80-98: L'espasa de foc és figura del poder judicial de l'inquisidor.
 82-83: Il·lumina.
 84-85: Terroritza.
 86-88: Parteix pel mig.
 89-98: Conclusió.

Segona part

{Subdivisió}

3. Línies 99-124: Aplicació del que s'ha dit: a l'inquisidor difunt, eminent en ciència, li fou encomanada la potestat jurídica inquisitorial.
4. Línies 125-198: Prudència del papa en instituir la inquisició i diligència de l'inquisidor en la seva dedicació a preservar la fe.

- 134-152: Així com la nau per viatjar necessita governall, veles i vent, l'Església per a viure necessita la fe, l'esperança i la caritat. La missió de l'inquisidor s'assimila a la del governall.
- 153-165: En l'Església militant la missió de l'inquisidor s'assimila a la dels soldats que en la batalla custodien la senyera.
- 167-198: L'inquisidor difunt va preservar la fe amb diligència:
167-172: Va buscar sempre l'honor i la reverència de Déu i de l'Església.
- 172-174: Fou teòleg eminent i bon predicador.
- 174-189: Va tenir la potestat judiciària per a dividir els bons i els dolents, la veritat i l'heretgia, els elements sospitosos dels sans.
- 189-198: Va defensar la integritat de la fe transmesa pels apòstols.

{Conclusió}

5. Línies 199-211: Conclusió: L'exercici de la seva potestat i els privilegis concedits pel papa als inquisidors permeten de creure que el difunt és al cel.

Punt de partida

Eimeric parteix, doncs, de textos escripturístics per a fonamentar la missió i la potestat inquisitorial. De fet, en el gènere sermó seria possible de no començar per un text bíblic? Tampoc no podria sorprendre ningú que l'exegesi eimericiana segueixi els camins de la teoria dels quatre sentits de l'Es-criptura. I per aquesta raó tampoc no és d'estranyar que Eimeric salti de bell antuvi al sentit figurat dels textos escripturístics que invoca. Aquestes precisions volen ésser només un recordatori preliminar de l'amplitud amb què un teòleg medieval entenia allò que designava com "sacra pagina" o "sacra doctrina".

Per tant, no ens enganyem: Eimeric vol escriure una pàgina teològica sobre la figura de l'inquisidor. L'equació inicial (*paradis terrenal = Església*)⁶ serà el pern sobre el qual giravoltarà la seva reflexió. El fet que l'equació tingui unes arrels sòlides en la tradició⁷ permetrà a Eimeric d'anar de dret al gra, mitjançant una oportuna selecció dels elements que constituïran la base de la

6. Cf. *infra*, I, línies 12-13, 42-43; II, línies 7-8, 40-43.

7. Cf. *infra*, nota complementària a II, línia 101.

seva exegesi. Seran molt pocs elements: en el primer sermó, la figura de l'*home*, per al qual Déu havia plantat el paradís; en el segon, la figura del *querubí*, que en guarda l'entrada. No cal ni dir que la figura de l'home no ha estat triada en relació amb els elements típics de la narració de Gènesi 2-3; l'home serà en el sermó d'Eimeric el destinatari d'una missió. D'una manera semblant, el querubí és una figura purament representativa d'una potestat, simbolitzada en l'espasa de foc. L'home i l'espasa de foc són l'inquisidor i el seu poder.

La missió inquisitorial

Amb la fulgència del llenguatge poètic que li presta la Bíblia, el sermó eimericià passa amb gran facilitat del paper de l'home, hortalà del paradís terrenal, al paper de l'inquisidor, hortalà de la fe. Si allò propi de l'hortalà és treballar la terra i guardar-la de males herbes i d'incursions devastadores, la de l'inquisidor és semblant: treballar la fe, és a dir, plantar-la i alimentar-la amb la predicació, guardar-la de les males herbes que la podrien ofegar i especialment contra els atacs dels heretges⁸. Plantar i arrencar són dos conceptes que menen pacíficament a Jer 1, 7-10⁹, i d'aquesta manera Eimeric connecta la missió inquisitorial amb la missió profètica. Però sempre dins l'Església, i per això, de seguida que arriba al text de Jeremias, Eimeric fa aparèixer la figura del papa: no és Déu qui confia directament la missió a l'inquisidor, ans és el papa¹⁰. La relació, doncs, de l'inquisidor amb el món de la fe li ve a través del papa. L'inquisidor és una criatura del papa, que li mana el que ha de fer i li promet la seva alta protecció en l'exercici del seu comès: arrencar i destruir les heretgies, dispersar els heretges i fer desaparèixer les seves cases, edificar les defenses dels articles de la fe catòlica i plantar en els esperits la paraula de Déu¹¹. Des del text profètic es torna gairebé insensiblement als textos canònics¹². Tancat el cercle, pel que fa als punts de vista doctrinals el primer sermó es podria donar per acabat. Tot el que seguirà no és res més que l'aplicació i la verificació del que s'ha dit en el cas de l'inquisidor difunt, les despulles del qual es troben al mig de l'església, entre l'auditori.

8. Cf. *infra*, I, línies 50-66, 111-115, 118-143.

9. Cf. *infra*, I, línies 70-79.

10. Cf. *infra*, I, línies 80-85.

11. Cf. *infra*, I, línies 85-89.

12. La demolició de les cases dels heretges, fins i tot les dels convertits, és una pena real imposada pel concili de Besers el 1246: J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Graz, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt 1961, t. XXIII, cols. 723-724, c. 35.

Els requisits de la missió

En molt poques línies, Eimeric evoca les qualitats intel·lectuals i morals que ha de tenir l'inquisidor, però en aquest primer sermó la temàtica només és tocada de gairell¹³. En canvi, Eimeric insisteix repetidament en un aspecte: l'inquisidor és l'home de la fe, aquell que totes les seves obres les orienta des de i cap a la fe, i això explica la tria del tema: "omnia opera eius in fide". I no només perquè va exercir el càrrec de jutge en el tribunal de la fe, sinó i sobretot perquè tot el seu pensament, totes les seves paraules i totes les seves obres van tenir com objectiu la promoció i defensa de la fe¹⁴. En desenvolupar aquest punt, sembla com si Eimeric estigués explicant la seva vida. Ja de jove, el futur inquisidor orientava el seu pensament cap a la defensa i exaltació de la fe i la supressió de l'heretgia¹⁵. Constituït en el càrrec, estudiava la sagrada escriptura i els cànons per a poder exercir-lo millor¹⁶. En parlar i predicar, les seves paraules traspuaven, implicaven i es referien sempre a les veritats de la fe¹⁷. Anava d'una banda a l'altra per a extirpar l'heretgia i per agafar els heretges i jutjar-los¹⁸. En un mot, l'inquisidor és el 'landsknecht' de la fe.

Una tal insistència en el món i en el servei de la fe pot traïr realitats personals – vocacionals - molt fortes. També suscita el sentiment d'una mena de fixació, qui sap fins a quin punt malaltissa; la vibració que hi ha en les paraules eimericianes a propòsit de la promoció i defensa de la fe – de la revelació divina, no es pot oblidar – contrasta d'una manera pregona amb la zona d'ombra i tenebra que sembla constituir, segons l'inquisidor, l'entorn natural de l'heretge i l'heretgia¹⁹. Que l'inquisidor hagi de combatre l'heretgia i els heretges, implica que la seva relació amb aquestes realitats hagi d'ésser tosca i simple? En els sermons editats avui, com més endavant en el *Directorium*, buscaríem en va una presa de posició complexa de l'inquisidor davant les doctrines i els homes que ha de combatre. D'alguna manera, l'inquisidor només s'interessa per l'heretge secundàriament: el seu veritable i primer interès és la fe: "omnia opera eius in fide".

El lliurament incondicionat de l'inquisidor a la causa de la fe és la resposta a la crida papal, com el lliurament del profeta Jeremies a la causa de Jahvè era

13. Cf. infra, I, línies 101-104.

14. Cf. infra, I, línies 151-161.

15. Cf. infra, I, línies 163-173. Aquest és el primer text eimericià editat que permet de comprendre que el càrrec d'inquisidor li interessà des de la seva joventut.

16. Cf. infra, nota complementària a I, línies 178-180.

17. Una mostra colpidora de l'ús i abús dels textos escripturístics que podia fer un inquisidor es pot veure en la nostra edició d' *El "Dialogus contra lullistas" de Nicolau Eimeric. Edició i estudi*, dins «ATCA» 19 (2000), especialment pp. 18 i 141-234.

18. Cf. infra, nota complementària a I, línia 203.

19. Cf. *Dialogus contra lullistas, ed. c.*, p. 182, línies 1034- 1045; p. 199, línia 1578; p. 201, línies 1621-1622; p. 230, línies 2534-2536.

la conseqüència de la crida divina. Sense tenir en compte el paral·lelisme aquí establert amb la vocació profètica, no seria possible d'entendre la insistència que esmerça Eimeric a presentar l'inquisidor com l'home de la fe. Més encara, el paral·lelisme és estret: Déu, font de la veritat i de la revelació, crida el profeta perquè comuniqui les seves paraules als homes. Acomplerta la revelació en Crist, el seu Vicari a la terra crida l'inquisidor perquè promogui i defensi la fe en nom d'ell. En l'economia de la revelació, el profeta és la veu de Déu; en l'economia eclesiàstica, l'inquisidor és la veu del papa. En el seu primer sermó sobre l'inquisidor difunt Eimeric no s'entreté a matisar en quin sentit l'inquisidor és la veu del papa i en quin altre no ho és²⁰. El paral·lelisme exalta la figura de l'inquisidor i l'inscriu de dret en el cor mateix de l'economia salvífica *pro statu isto*.

Retindrem, doncs, aquesta dada: a mitjan segle XIV, Eimeric veu pacíficament en Jer 1, 7-10 el paradigma de la missió inquisitorial.

Les qualitats de l'inquisidor

Dèiem que en el primer sermó Eimeric només tocava d'esquitllentes les qualitats intel·lectuals i morals que havien d'adornar l'inquisidor. En efecte, aquesta és la primera matèria tocada en el sermó següent, ben abans d'entrar en el que constitueix el seu tema propi: els poders de l'inquisidor. La caracterització intel·lectual i moral de l'inquisidor és una conseqüència del seu paper en l'economia de la fe exposat en el sermó anterior. Un qualsevol no podria ésser investit de cap manera amb tanta autoritat!

En un altre treball publicat en aquest mateix volum es dona una autoritzada explicació sobre la font de l'assimilació de l'inquisidor a la figura de l'àngel²¹, degudament recollida també en el nostre aparat de notes²². Com s'indica en el treball esmentat, Eimeric amplia les possibilitats hermenèutiques d'una tal assimilació convertint l'àngel, figura de l'inquisidor, precisament en un querubí. En la tradició medieval el querubí és l'àngel que posseeix la plenitud de la ciència, i això ja indica el sentit de la tria eimericana²³. L'inquisidor és primordialment un expert científic, l'home per al qual ni el camp del pensament humà ni el teològic no tenen secrets²⁴. Coneix les heretgies i les astúcies i fal·là-

20. Que l'inquisidor només és jutge dels heretges i que no té cap més competència en matèria de fe, és expressat diàfanament en el *Directorium*, III, q. IV, ed. Pegna, Romae 1587, 536b-537a; en canvi al papa li correspon d'ésser l'àrbitre decisor (aclaridor) en matèries de fe: cf. *Dialogus contra lullistas*, ed. c., p. 141, línies 11-15.

21. Cf. infra, pp. 603ss.

22. Cf. infra, nota complementària a II, línia 5.

23. Cf. infra, nota complementària a línies 43-45. Cal afegir que la tradició remunta al pseudo DIONÍS AREOPAGITA, *De coelesti hierarchia*, c. VII, I (PG 3, 206).

24. Cf. infra, II, línies 49-54.

25. Cf. infra, II, línies 53-57.

cies dels heretges, i està preparat per a donar-les-hi la volta²⁵. Segons Eimeric, l'inquisidor ha d'ésser bon filòsof i bon teòleg. Durant el segle XIV això implica formar part de l'élite social, evidentment, i de l'élite més selecta dins l'orde religiós on hom hagi professat; ara bé, sobre aquest punt Eimeric calla, perquè no perd mai el nord que el guia. La competència científica és exigida a l'inquisidor per poder debellar la subversió del sentit de les escriptures que perpetren els heretges. L'heretge – el digne d'aquest nom – és un intel·lectual que perverteix la doctrina cristiana²⁶, i per aquesta raó l'inquisidor dels hereges ha d'ésser un altre intel·lectual, i ha d'ésser superior en ciència per a poder-lo detectar i “enervar”.

Intel·ligent i combatiu, l'inquisidor ha d'ésser un home fort: “excellens potentia et virtute”²⁷. La causa és àrdua, perquè es tracta sobretot d'una causa d'idees, subtil, plena de perills, on hom se les ha d'heure amb adversaris potents, i l'inquisidor no pot en cap cas claudicar, ni que l'amenacin de mort, ni que de les amenaces hom passi als actes²⁸. La història de la Inquisició, vista pels inquisidors, també és la història dels seus inquisidors màrtirs!

Encara que negativament, perquè és tracta d'un pervertidor, Eimeric finalment esbossa d'alguna manera la imatge de l'heretge: és un intel·lectual. El defineix per contrast amb la figura de l'inquisidor, però en admetre que els heretges poden ésser “grans filòsofs”²⁹, Eimeric escomet el problema de l'heretge des de l'aresta més viva, la que presenta més dificultats; al mateix temps justifica la necessitat de l'inquisidor delegat del papa: la seva preparació intel·lectual i la seva llibertat de moviments el faculden per a perseguir una cosa tan poc evident per al comú com l'error en matèria de fe.

La potestat inquisitorial

La potestat de l'inquisidor, simbolitzada per l'espasa de foc, és la seva potestat judicial, mitjançant la qual il·lumina la consciència de l'heretge, és a dir el convenç del seu error³⁰; el condemna, i amb això li infon terror³¹; eventualment arrenca l'anima de l'heretge del seu cos, si la condemna implica la mort corporal³². La potestat de l'inquisidor és una potestat judicial, *potestas iudicialis*³³, sobre això no hi ha ambigüitat possible. I és una potestat delegada del

26. Cf. infra, II, línies 55-57.

27. Cf. infra, II, línia 63.

28. Cf. infra, II, línies 71-75.

29. Cf. infra, línies 55-56.

30. Cf. infra, línies 82-83, 89-91.

31. Cf. infra, línies 84-85, 91.

32. Cf. infra, línies 86-88, 92-93.

33. Cf. infra, línies 80-81, 112-113.

34. Cf. infra, línies 114-116. Cf. també *Directorium*, III, q. IV, ed. c., 536b-537a.

papa, *suus delegatus iudex*³⁴. Eimeric no s'està de lloar la iniciativa papal d'instituir els seus inquisidors delegats: fou un acte de gran prudència, és a dir una bona mesura de govern de cara a la conservació de la fe³⁵. I amb una nova comparació, aquest cop no bíblica ans nàutica, Eimeric tornarà a insistir en la importància decisiva de la fe per a la vida de l'Església. Si l'Església és assimilable a una nau, la fe n'és el governall, l'esperança n'és el pal de la vela i la caritat n'és el vent que li dóna impuls. Si el vent falla, la nau no avança, però es manté. Si no hi ha ni vent ni vela, la nau pot ésser agitada, però no corre perill. Si no hi ha governall, el vent i la vela la duran a perdició, perquè se'n ha perdut el control³⁶. La fe – la fe ortodoxa – és el control de la nau de l'Església, almenys en el sentit que la fe és *credere in Deum*, tendir cap a Déu. Cal que el governall estigui correctament orientat! El papa, *rector navis*, ha tingut la prudència d'instituir l'inquisidor, *homo arte peritus*, com a primera mesura per al bon govern de la nau de l'Església³⁷.

Una segona comparació, de caràcter bèl·lic, acaba de pintar la figura del jutge delegat en matèria de fe. Si la vida cristiana és una milícia contra el món, contra el dimoni i contra la carn, en aquesta guerra el lloc dels inquisidors, *virī spiritualiter fortissimi bellatores*³⁸, és al costat de la senyera, vetllant per la seva integritat i conservació contra les escomeses dels enemics³⁹.

La potestat inquisitorial, doncs, és una funció que emana de i se situa al cor mateix del govern de l'Església. És tallant i definitiva, i el seu símbol és l'espasa de doble tall, *gladius versatilis*⁴⁰, la qual cosa es pren en un doble sentit: perquè separa la veritat de la falsedat, l'ortodòxia de l'heretgia, l'heretge de la comunitat dels creients, i àdhuc l'ànima del cos⁴¹; però també perquè l'inquisidor percut amb la seves sentències tant els fidels com els infidels⁴².

Aquesta és la tematització eimericiana de la potestat inquisitorial en el segon sermó dedicat a un inquisidor difunt. Abans d'haver pogut examinar altres textos sobre la missió i la potestat inquisitorials del mateix autor, no

35. Cf. infra, II, línies 99-107, 132-133, 164-165.

36. Cf. infra, II, línies 137-148.

37. Cf. infra, II, línies 148-152.

38. Cf. infra, II, línies 163-164.

39. Cf. infra, II, línies 153-165.

40. Cf. infra, II, línies 6, 80, 94, 112, 174-175.

41. Cf. infra, II, línies 174-180, 183-187.

42. Cf. infra, II, línies 187-189. Cf. també infra, nota complementària a II, línia 189. Afegirem aquí que entorn de l'any 1370, és a dir molt a prop de la redacció dels sermons que ens ocupen, Eimeric havia dedicat a aquest tema el tractat *De iurisdictione ecclesie et inquisitorum contra infideles demones invocantes vel alias fidem catholicam agitantes*, conservat a Ciutat de Mallorca, Biblioteca Bartomeu March, ms. 104-II-7, f. 227r - 245v; cf. Josep PERARNAU I ESPELT, *Tres nous tractats de Nicolau Eimeric en un volum de les seves "Opera Omnia" manuscrites, procedent de Sant Domenec de Girona*, dins «Revista Catalana de Teologia», 4 (1979), 79-100. Entre 1383 i 1387, Eimeric reprengué encara el tema en un tractat abreujat: cf. Josep PERARNAU I ESPELT, *El "Tractatus brevis super iurisdictione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes" de Nicolau Eimeric, O. P. Edició i estudi* dins «ATCA», 1 (1982), 79-126.

podríem ara pretendre d'establir conclusions definitives. Però sí que podem confirmar que les opinions de l'inquisidor abans del 1373 es troben recollides i ratificades en el *Directorium* del 1376, amb tota la solemnitat tècnica que és del cas en aquella obra, és a dir amb citació dels documents papals *ad hoc* per a cada aspecte de la missió, organització i potestat dels inquisidors. No és la primera vegada que tenim la impressió que Eimeric és un autor que mai no es rectifica, per bé que en l'estat actual dels estudis eimericians la impressió no pot encara ésser ascendida a convicció. En canvi, hi ha un aspecte de la missió i potestat inquisitorials, tractada com convé en el *Directorium*, que no és ni tans sols esmentada en els dos sermons que acabem de presentar.

I el bisbe?

Es tracta tanmateix de la figura del bisbe, jutge ordinari en matèria de fe en la seva diòcesi, al qual Eimeric no dedica la més mínima al·lusió en els dos sermons. Reputem simptomàtic aquest silenci, perquè contrasta amb l'atenció que en el *Directorium* Eimeric consagra a les relacions entre el bisbe com a jutge ordinari i l'inquisidor com a jutge delegat del papa⁴³. El símptoma és que la competència entre la inquisició episcopal i la monàstica ha estat eliminada a favor d'aquesta última. El llenguatge dels dos sermons és inequívoc: la paraula *episcopus*, referida a l'ordinari diocesà, ni tan sols no hi és present. El vocabulari eclesiològic d'Eimeric resulta, doncs, sorprenentment simple: Església universal, papa, inquisidor. I per sobre de tot la virtut de la fe, convertida en bandera que cal defensar bel·licosament.

En aquest sentit, els dos sermons eimericians representen el punt d'arribada d'una tendència que ja s'insinua en el *Liber Sextus Decretalium*⁴⁴ i que, de fet, era latent des del primer instant que el papa decideix de crear uns inquisidors delegats. No faltaran glossadors ni tractadistes que rebaixin el paper del bisbe, com a jutge en matèria de fe, a una posició secundària⁴⁵. Eimeric no innova en aquest camp, car es limita a recollir. Però recull a la valenta, escombrant la figura del bisbe de l'horitzó de la defensa de la fe. En el *Directorium* haurà de fer-se ressò de la doctrina oficial que, subordinat i tot, reconeix al bisbe un paper en la lluita en la defensa de la fe⁴⁶. Però en la pràctica, és a dir davant l'auditori que escolta el seu sermó, la defensa de la fe és un assumpte reservat gairebé exclusivament a l'inquisidor. Ara podem entendre unes paraules que una antiga processada d'Eimeric li atribuï en les declaracions que va prestar

43. Cf. *Directorium*, II, q. XLI, *ed. c.*, 322b-334a; III, q. V, 537b-538a; q. XII, 542b-543b; q. XXVII, 556a; q. XXX, 558a-559a.

44. Henri MAISONNEUVE, *Études sur l'origine de l'Inquisition*, Paris, Vrin 1960, 327.

45. *Id.*, *ib.*, 329-330.

46. Cf. els textos del *Directorium* citats supra, notes 33 i 43.

en el procés que la ciutat de València va instruir l'any 1388 contra l'inquisidor, ja vell: en el procés contra l'heretgia l'inquisidor era "lo tot"⁴⁷. No es tractava ni d'una bravata ni d'una intimidació, ans d'un fet acomplert, d'una realitat canònica, que l'evolució futura de la institució encara havia de reforçar, i de quina manera...

Per acabar, voldríem formular una pregunta, amb l'esperança que no sigui capciosa: el silenci d'Eimeric a propòsit de l'ordinari diocesà no estarà en relació amb la relativa independència financera del tribunal de la fe a les terres de la Corona d'Aragó, on la Inquisició era subvencionada pel rei i estava deslliçada, des d'aquest punt de vista, de les estructures episcopals? Hi ha raons per a sospitar que Eimeric considerava la Inquisició aragonesa com un model a seguir o, almenys, a tenir molt en compte. En el *Directorium* les al·lusions a la sobredita inquisició es repeteixen⁴⁸ i han de tenir una intenció exemplar, no poden ésser interpretades com una simple coloració de tipus localista. La implicació a fons de l'estat catalanoaragonès en la defensa de la fe, una de les característiques que passaran a la Inquisició hispànica moderna, seria per a Eimeric un avantatge i un ideal? S'avindria bé, en tot cas, amb la simplicitat dels esquemes exposats en els dos sermons: el papa, autoritat universal en matèria de fe, delega la seva potestat judicial en els inquisidors territorials, els quals gaudeixen per això mateix d'una jurisdicció metadiocesana, coincident, en tot o en part, amb el territori de la província religiosa de torn. Si les finances inquisitorials són ateses per l'estat, en un tal esquema les estructures diocesanes hi tenen un encaix problemàtic. D'aquí llur tendència ineluctable a desaparèixer-ne del tot.

La nostra edició

Editem els dos sermons d'Eimeric transcrivint-los de l'únic manuscrit, conegut fins avui, que els conté: Sevilla, Biblioteca Capitular y Colombina, ms. 141-23-11, f. 154r-157v. Hem desfet les abreviatures i regularitzat les grafies ff/f, v/u, ph/p, i/y, c/t, ch/x, h, t/tt, m/mm, nn/dn, t/th, c/cc, b/p, m/mp, n/ns, sc/t, així com els noms propis bíblics. Enviem a l'aparat crític les lliçons desestimades. Els aparats són els usuals en aquest anuari.

47. Text citat en les nostres *Notes sobre l'actuació inquisitorial de Nicolau Eimeric*, dins «*Revista Catalana de Teologia*» 28/I (2003), nota 25, en premsa.

48. Cf. *Directorium*, II, q. 10-11, *ed. c.*, 262b-267a; q. XXVII, 316a-b.

I

Pro defuncto inquisitore heretice pravitatis sermo primus.
(Sevilla, Bibl. Cap. y Colombina, ms. 141-23-11, f. 154r-156r).

- 1 [f. 154r]. «Omnia opera eius in fide», *Ps. XXXII*^o. Consideranti mihi
sacre scripture tenorem occurrit quod inquisitoris heretice pravitatis est:
fidem catholicam veraciter predicare
fidem catholicam salubriter complantare
5 fidem catholicam firmiter roborare
fidem catholicam viriliter defensare
fidei catholice contraria radicaliter enervare.
Quod autem ita sit, patet et typo figure et exemplo scripture.
Primo dico typo figure.
10 Legitur enim *Geneseos II*^o quod Deus posuit hominem quem for-
maverat «in paradysum voluptatis, ut operaretur et custodiret illum». Per paradysum terrestrem intelligimus Dei Ecclesiam militantem, que revera paradysus terrestris est. Paradysus enim est duplex, terrestris et celestis; ita duplex est Ecclesia, seu Ecclesie est duplex pars: una est
15 militantium et hec est in terris, alia est triumphantium et hec est in celo. Et hec Ecclesia militantium que est in terris dicitur paradysus terrestris. In paradiso enim terrestri erant tria scilicet: arbor una seu lignum vite, arbores fructifere diverse multe alie, et fons irrigans universam superficiem terre. Ita in Ecclesia militante sunt tria:
20 Primum est arbor seu lignum vite, et hec est arbor fidei catholice, que arbor est una quia «una est fides et unum baptismum», *Ephesios IV*^o, et est arbor vite quia vitam contulit anime, nam «iustus ex fide vivit», ut dicitur *Habacuch II*^o. Hec est arbor seu lignum vite de quo dicitur *Ezechielis XLVII*^o et *Apocalypsis ultimo* quod est «lignum vite

---

1 Ps 32 (33), 4

11 Gen 2, 15

21 Ef 4, 5 22-23 Hab 2, 4 24-25 Ez 47, 12; Apoc 22, 2

16-43 Idea i lloc paral·lel de II, línies 4-42.

17-19 Cfr Gen 2, 9-10.

20 Lloc paral·lel de II, línies 113-114, 124 i 190-191.

24-25 Tant el text d'Ezequiel com el de l'Apocalipsi aquí citats diuen que l'arbre de què es tracta llevarà fruit cadascun dels dotze mesos de l'any. L'aplicació d'aquesta paraula a l'arbre de la fe, que produeix els dotze articles del *Credo*, és bastant forçada, per molt que s'estiri el sentit figurat dels versets de l'Escriptura.

afferens fructus duodecim», nam fidei sunt duodecim articuli, qui sunt 25
duodecim fructus fidei, qui sunt vita nostri animi.

Secundum est multiplicatio aliarum pulcherrimarum arborum, quia 30
multarum aliarum virtutum. Sicut enim [f. 154v] in paradiso terres-
tri non solum est arbor vite, sed multe alie pulcherrime, ita in Eccle-
sia militante non solum est virtus fidei, sed multe alie excellentes
virtutes, sicut spes, caritas, obedientia, paupertas, castitas etc. Que ar-
bores emittunt fructus plures.

Tertium est fons irrigans universam superficiem terre, a quo pro- 35
cedunt quatuor magni rivi. Iste fons est Dominus Ihesus Christus,
qui est fons et origo omnis sapientie atque boni, de quo dicitur *Eccle-
siastici 1°*: «Fons sapientie Verbum Dei in excelsis». Iste fons irrigat
universam superficiem terre, quia Domini Ihesu Christi sapientia «illu-
minat omnem hominem in hunc mundum venientem» quantum est
de se, ut dicitur *Iobannis 1°*. Ab isto fonte procedunt quatuor rivi
magni, quia quatuor evangeliste in divina sapientia maximi, quorum 40
sapientia tota sancta mater Ecclesia irrigatur.

Ergo congrue per paradysum terrestrem intelligimus Dei Ecclesiam
militantem.

In istum paradysum terrestrem posuit Dominus Deus Adam ad duo 45
facienda: quia «ut operaretur» illum, et ut «custodiret illum». Quia
dominus noster papa, Domini Ihesu Christi vicarius in istum paradi-
sum terrestrem, quia in Ecclesiam militantem, posuit inquisitorem
ut alterum Adam a Deo formatum et virtutibus ac scientia adornatum,
et hoc ad duo opera facienda, sive ad duos fines exequendos:

Primus ut operaretur illum. Operari autem paradysum terrestrem 50
seu hortum est tria faciendo: arbores seu herbas virtuosas veraciter eli-
gendo, electas salubriter complantando, complantatas firmiter robo-
rando seu diligenter nutriendo. Ita inquisitorem operari in Ecclesia

---

44 istum *ms* istam 46 istum *ms* istam

---

36 Eccli 1, 5 37-38 Io 1, 9

45 Gen 2, 15

27-32 Lloc paral·lel de II, línies 34-39.

29 Cfr Gen 2, 9

50-56 Lloc paral·lel de II, línies 99-107.

50-65 Eimeric no separa la funció judicial de l'inquisidor del ministeri de la pa-
raula en l'Església, al contrari. L'anunci de l'evangeli és el primer comès de l'inquisidor:
predicar, plantar, cultivar la paraula de Déu entre els fidels. El segon depèn del primer:
defensar la paraula plantada i arrencar les males herbes que li podrien causar dany.

55 militante est verba virtuosa et catholica - que sunt sacre scripture -
veraciter predicare, ea in cordibus audientium plantare, ac sacris exem-
plis ac catholicis auctoritatibus roborare. Et hoc operari.

60 Secundus finis seu opus est paradisum custodire. Custodire autem
est arbores a bestiis preservare et a spinis ac superfluis expurgare. Ita
inquisitorem oportet facere. Debet enim fidem predicatam, planta-
tam et roboratam a bestiis et vulpibus, hoc est eorum morsibus, quia
65 ab hereticis cautelosis et eorum verbis venenosis, preservare et firmi-
ter defensare. Isti sunt qui demoliuntur «vineam Domini Sabaot». De-
bet etiam vepres et spinas subfocantes radicitus precindere et erradicare,
quia hereses et errores contra sanctam fidem catholicam prodientes,
suis processibus, sententiis et executionibus viriliter extirpare et ener-
vare.

Et si sic egerit operando et custodiendo predicta quinque facien-
do, bonus inquisitor erit in re et «omnia opera eius» erunt «in fide».
Ergo patent predicta quinque typo figure.

70 Secundo dico quod patent exemplo sacre scripture.

Unde legitur *Ieremie I^o* quod Deus dixit Ieremie, qui typum gerit
inquisitoris, hec verba: «Ad omnia que mittam te ibis et universa que-
cumque mandavero loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego te-

---

62 Is 5, 7

68 Ps 32 (33), 4

72-76 Ier 1, 7-10 77-79 Ier 1, 11-12

---

62 *demoliuntur vineam domini Sabaot* Citació gairebé literal de la butlla *Ille humani generis*, de Gregori X, de l'any 1238, reproduïda a l'apèndix de l'edició del *Directorium*, ed. c., *Litterae apostolicae diversorum summorum pontificum pro Officio Sanctissimae Inquisitionis*, 4A: "...moniti voce sponsi capere vulpes paruulas, que demoliri vineam Domini moliantur...". La imatge és habitual en literatura papal sobre la inquisició: *Decretal.* V, VII, c. x; FRIEDBERG II, 782-783 (Innocenci III, *Vergentis in senium*); cfr *Directorium*, *ib.*, 11E (Innocenci IV, *Ex commissi*), 22E (Alexandre IV, *Cum hora*) 53CD (Nicolau III, *Vineam Soreth*), 129b-131a (Urbà IV, *Prae cunctis*); 136b (Innocenci IV, *Cum negotium*), etc. Eimeric la reprèn i repeteix amb freqüència: *Directorium*, Epistula in librum vocatum *Directorium Inquisitorum*, ed. c., 1-2; *Expurgate vetus fermentum*, Sevilla, Bibl. Cap. y Colomb, ms. 141-23-15, f. 191va; *Tractatus de duabus naturis in Christo*, Sevilla, Bibl. Cap. y Colomb, ms. 141-23-15, f. 177ra; *Confessio fidei christiane*, Sevilla, Bibl. Cap. y Colomb, ms. 141-23-14, f. XVIIra.

71-79 El ministeri de la paraula confiat a l'inquisidor és equiparat a la vocació profètica. De fet la butlla *Unam Sanctam* de Bonifaci VIII cita aquest text de Jeremies referint-lo a la superioritat de la potestat eclesiàstica sobre la laical: *Extravag. Comm.*, VIII, c. 1 (FRIEDBERG II, 1245). Res a veure, doncs, amb l'ús que en fa Eimeric.

cum sum ut eruam te... Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes et regna, ut evellas et destruas et disperdas et dissipes et edifies et plantes». Quibus dictis, dixit Dominus ad Ieremiam: «Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem», hoc est erectam, «ego video». Et Dominus ad eum: «Bene vidisti: et ego vigilabo super verbo... ut faciam illud». Hec ibi. 75

Hec verba possunt exponi ut sint verba domini nostri pape inquisitorem instituentis et ad suum officium viriliter exequendo inducentis. - Repete, si vis -. Nam dominus papa inquisitorem instituendo ad aliquam terram et gentes et regna destinat, quod verbum Dei et sui predicet mandat, exhortatur quod neminem timeat, quod eum eruet et proteget promittit et dicit; sed precipit ei ut evellat, scilicet hereses, ut destruat, scilicet errores, ut disperdat hereticorum conventicula et congregationes, ut dissipet [f. 155r] eorum domus et habitationes, ut edificet catholicorum articularum munitiones et plantet sanctorum verborum plantationes. 80

Patet igitur et ex typo figure et exemplo sacre scripture quod inquisitoris officium est fidem catholicam veraciter predicare: 90

veraciter predicare
salubriter complantare
firmiter roborare
viriliter defensare
radicaliter contraria enervare. 95

Et si inquisitor ista egerit, inquisitor bonus et verus erit in re et «omnia opera eius» consequenter erunt «in fide».

Revera iste venerabilis pater, cuius habemus in medio corpus, fuit inquisitor, nam dominus noster papa, sciens eum virum sacra scientia litteratum virum bonis moribus adornatum 100

---

91 officium *interlin*

---

98 Ps 32 (33), 4

80-82 Tal com Déu estableix la seva relació amb el profeta Jeremies, tal és la relació de l'inquisidor amb el papa. Si Déu revela, el papa defensa el contingut de la fe, allò revelat. La missió profètica de l'inquisidor, doncs, se circumscriu a l'interior de l'Església i és la pròpia de la potestat eclesiàstica en ordre a mantenir la integritat de la fe i defensar-la.

84 *neminem timeat* Lloc paral·lel de II, línies 72-73.

101-104 En el *Directorium* Eimeric enumera aquestes mateixes qualitats de l'inquisidor: "... inquisitor debet esse conversatione honestus, prudentia circumspectus, constatia firmus, sacre doctrine fidei eminenter eruditus et virtutibus circumfultus": *Directorium, ed. c.*, 534ab.

- virum multis virtutibus decoratum
 virum magna constantia roboratum
 105 virum fidei zelatorem
 virum fidei promotorem
 virum fidei defensorem
 virum fidei protectorem,
 commisit sibi tali tempore - Dic - inquisitionis officium, instituens eun-
 dem suum in causa fidei delegatum. Et hoc
 110 ad fidem catholicam predicandam
 ad fidem catholicam complantandam
 ad fidem catholicam roborandam
 ad fidem catholicam defensandam
 115 ad pravitatem hereticam confutandam.
 Et revera commissum sibi officium diligenter et fideliter exercuit
 et mandata sibi predicta omnia adimplevit. Nam:
 Primo, fidem catholicam veraciter predicavit, quia multos sermo-
 nes generales pro fide et de fide in diversis ecclesiis, regnis et terris pu-
 120 blice predicavit, in quibus sanctam fidem catholicam vere et catholice
 explicavit. Dic ut fuit.
 Secundo, fidem catholicam salubriter complantavit, quia ad eius
 sermones pro fide et de fide generales clerum et populum, maiores et
 minores convocavit et in eorum cordibus quantum in eo fuit fidem
 125 sanctam catholicam complantavit. Dic ut fuit.
 Tertio, fidem catholicam firmiter roboravit, quia ad fidem sanctam
 declarandam et in cordibus fidelium roborandam auctoritates sacre
 scripture, que non potest fallere, adduxit, miracula fidem roborantia
 olim facta in publicum reseravit. Dic que fecit ad propositum.
 130 Quarto, fidem catholicam viriliter defensavit, quia hereticos fidem
 catholicam invadentes corruptentes viriliter persequabatur, omni hu-

---

123 clerum *interlin*

118-121 Lloc paral·lel de II, línies 172-174. Per al sermó general, cfr *Directorium* III, ed. c. 407b-410a. La importància del sermó amb el qual l'inquisidor inaugurava la seva actuació en un lloc determinat ha estat recentment exposada per Andrea ERRE-RA, *I domenicani e il processo inquisitoriale*, dins «Actas del simposium *The Role of Dominicans in the Medieval Inquisition*, Roma 23-25 Febrero 2002», en premsa.

130-133 Es podrien multiplicar fàcilment els exemples de la mala recepció de la missió inquisitorial dins l'Església. No és estrany, doncs, que aquesta sigui descrita amb cruesa, fins i tot evocant el martiri.

131-132: *omni humano timore postposito* Expressió calcada de la lletra apostòlica *Catholicae fidei negotium* de Climent IV; *Directorium*, II, ed. c., 136b.

mano timore postposito ac favore, ac contempta vita corporis proprii et honore, eos perquirendo, capiendo, examinando, ac pertinaces et relapsos tradendo brachio seculari. Nec minis poterat terreri, nec promissis emolliri. Non avertebatur favore, nec divertebatur terrore; vultus potentum eum non terrebat, nec amor parentum eum pervertebat, sed de magno ut de parvo, quantum in eo erat, iustitiam faciebat. Dic ea que fecit ad hoc propositum. 135

Quinto, fidei contraria radicaliter enervabat, quia hereses et errores totis suis conatibus extirpabat, ad hoc theologorum magistrorum et in iure peritorum consilia convocabat, sacre scripture auctoritates 140

---

135 emolliri *ms.* emolliari

131-138 Lloc paral·lel de II, línies 70-75.

133-134 *tradendo brachio seculari* Lloc paral·lel de II, línies 179-180.

133-134 Abans del 1373, Eimeric ja havia substanciat els processos contra Ramon de Tàrraga, Nicolau de Calàbria, Bartomeu Genovès i el jueu Astruc de Piera; cfr C. HEIMANN, *Nicolaus Eymeric (vor 1320-1399) "praedicator veridicus, inquisitor intrepidus, doctor egregius". Leben und Werk eines Inquisitors* (SpF. Band 37), Münster, Aschendorff 2001, 51-63. L'únic heretge que se sap amb certesa que Eimeric va abandonar al braç secular per a ésser cremat és Nicolau de Calàbria: *Directorium*, 266b. Però en el *Dialogus contra lullistas* l'inquisidor fa dir als lul·listes: "Et non es tu ille qui multos utriusque sexus et varios inclusisti, vinxisti, torsisti, confudisti et, quod aures audire tinniunt, arsisisti, tradens illos brachio seculari ultimo supplicio feriendos?"; cfr. el nostre article *El "Dialogus contra lullistas" de Nicolau Eimeric, ed. c.*, p. 176, línies 882-884.

134-138 Quan Eimeric descriu el conflicte que va tenir amb les autoritats reials a Tarragona el 1374 i les amenaces que rebé de Guerau Alemany de Cervelló, un cop aquest l'hagué empresonat, evocarà el tenor d'aquest text. Cfr. J. ROURA ROCA, *Posición doctrinal de Fr. Nicolás Eymeric, O. P. en la polémica luliana*, Girona 1959, 90: "... de quo dictus nobilis pre furia insaniabat et inquisitorem minis terroribus et quod eum submergeret fatigabat, dicens se habere hoc facere in mandatis. Et in tantum uenit furia dicti nobilis quod misit dici eidem inquisitori quod illa nocte eum de certo submergeret; et inquisitor, credens firmiter ita esse, se disposuit ad subiciendum mortem pro Dei Ecclesia et fidei defensione".

139-143 El primer viatge documentat d'Eimeric a Avinyó, d'on retornà amb instruccions rebudes del papa, és del 1371, i és conegut per la lletra de Pere III als consellers de Barcelona del 9 d'octubre d'aquell any, publicada per RUBIÓ I LLUCH, *Documents*, I, n° 243, en la qual el rei mana que, si l'inquisidor desobeeix les seves ordres, sigui segrestat i dut a la seva presència. El 1376, en redactar el *Directorium*, Eimeric dóna a entendre que les gestions de l'inquisidor a la Cúria són enutjoses i val més estalviar-se-les: cfr *Directorium, ed. c.*, 459b-460b. I encara, en el mateix sentit, la recomanació de Gregori XI als inquisidors de l'any 1373, *ib.*, 173b.

adducebat, ad Romanam curiam pergebat, a domino nostro papa declarationem petebat, aportabat et divulgabat.

145 Patet igitur ex predictis quod inquisitoris officium est fidem catholicam veraciter predicare, salubriter complantare, firmiter roborare, viriliter defensare et fidei contraria radicaliter enervare. Et tunc «omnia eius opera sunt in fide».

150 Patet etiam quod iste venerabilis pater fuit inquisitor et hec [f. 155v] omnia ita gessit. - Replica, si vis -. Ergo possumus concludere quod «omnia eius opera fuerunt in fide» et de fide et pro fide.

155 In quibus duo de isto venerabili patre inquisitore. Nam primo tangitur actus quem exercuit generalis: Omnia eius fuerunt scilicet virtuosa. Secundo panditur virtus in qua se statuit specialis: In fide scilicet «fundata et radicata». Utraque insimul prosequendo considerandum est quod opera sive actus hominum sunt in triplici differentia. Nam actus

quidam sunt mentales, ut cogitationes

quidam sunt verbales, ut locutiones

quidam sunt reales, ut operationes,

160 et omnia ista opera in isto venerabili patre inquisitore fuerunt virtuosa, quia in fide «fundata et radicata».

165 Primo dico quod eius opera mentalia fuerunt virtuosa, quia in fide «fundata et radicata». Quod patet. Nam studia eius et cogitatio eius semper erant ad fidem catholicam defendendam et ad extirpandam hereticam pravitatem. Unde sicut «sensus et cogitatio cuncta hominis prona est ad malum [ab] adolescentia sua», ut dicitur *Geneseos VIII°* et *IX°*, ita totus intellectus et tota cogitatio istius ab adolescentia sua fuit ad defendendam fidem et ad confutandam hereticam pravitatem. Et sic legimus de beato Martino quod totus animus eius aut circa mo-

---

166 ab *ms om*

---

147 Ps 32 (33), 4

150 Ps 32 (33), 4

153-154 Ef 3, 17

165-166 Gen 6, 5 et 8, 21 168-170 Sulpicius Severus, *De vita beati Martini liber unus*, II (PL 20, 161 C).

153-154 El text d'Efesis 3,17, aquí evocat, no es refereix a la fe, ans a la caritat.

164-168 És probable que aquesta consideració de l'inquisidor com d'un individu preocupat per la defensa de la fe i l'extirpació de l'heretgia des de l'adolescència sigui un tret autobiogràfic d'Eimeric.

nasteria aut circa ecclesias a puerili etate semper erat intentus et semper versabatur. Ita animus istius venerabilis patris semper a iuventute sua versabatur ad fidei defensionem et promotionem, pro qua totus ut alter Elias zelans ardebat. Unde sicut legimus de Elia quod totus ardebat ut sacerdotes Baal confutaret et idolatriam extirparet et veri Dei honorem et reverentiam augmentaret, prout fecit, ut patet *III° Regum XIX°*, ita iste inquisitor totus animo zelo sancte fidei ardebat ut hereticos confutaret et sanctam fidem catholicam exaltaret, prout fecit. Nam et nocte et die certis horis nunc sacram scripturam studebat, nunc sacros canones discurrebat, ut posset confundere hereticam pravitatem et exaltare catholicam fidem. 170

Secundo, dico quod eius opera verbalia fuerunt virtuosa, quia in fide «fundata et radicata». Quod sic patet. Nam predicatio eius et verba eius semper sanctam fidem catholicam redolebant. Unde si predicaret, verba fidei reserabat; si disputaret, de fide disceptabat; si communiter loqueretur, verba fidei adnectabat. Sic enim sanctam illam fidem catholicam menti sue impresserat, quod quandoque eius verba ad fidem reducebant et fidem catholicam redolebant. Unde sicut verba hominis avari semper sunt de peccunia et verba hominis luxuriosi semper sunt de impudicia et verba militis de militia, quia tractant fabrilis fabri, ita istius venerabilis inquisitoris verba semper erant de fide catholica confirmanda vel pravitate heretica extirpanda. Unde sicut legimus de Moyse quod semper populo verba Domini loquebatur, sic et iste populum semper de fide catholica imbuebat. 175 180 185 190

Tertio dico quod eius opera realia et exteriora fuerunt virtuosa, quia in fide «fundata et radicata». Quod sic patet. Nam eius manus et eius gressus semper erant ad opera sancte fidei exequenda, ut pote ad he- 195

173-176 III Reg 19,14

182 Ef 3, 17

195 Ef 3, 17

178-180 Eimeric pot referir-se amb raó a ell mateix. Si escrivia el sermó poc abans del 1373, ja tenia enllestits els tractats *De iurisdictione inquisitorum in et contra christianos demones invocantes*, *De suspicione levi, uehementi et violenta* (1359), *De iurisdictione Ecclesie et inquisitorum contra infideles demones invocantes vel alias fidem catholicam agitantes* (1370); treballava des del 1367 en la *Postilla litteralis super evangelium Mathei*, acabada el 1377; des de data incerta, possiblement a partir del 1365, quan reprèn les tasques inquisitorials, en el *Directorium inquisitorum*, enllestit el 1376.

200 reses extirpandas et ad hereticos capiendos; propter enim hec duo
 hinc et inde continuo discurrebat. Unde sicut legimus de Sampsonem
 quod vulpeculas vineas demolientes currens et discurrens capiebat et
 eorum caudibus ignem apponebat et sic ad philisteos infideles popu-
 205 los destinabat, sic iste venerabilis inquisitor hereticos pertinaces, cau-
 telosos et versutos ut vulpes vineam sanctam Dei Ecclesiam dissipantes
 currens et discurrens ac etiam hinc inde inquirens capiebat et tandem
 eorum caudibus, quia in finalibus, igni exponebat eos tradendo bra-
 chio seculari, ac ad philisteos, quia ad inferos, demonibus destinabat.
 Et non nunquam convertebat et ad celos [f. 156r] transmittabat.

210 Ecce quomodo omnia eius opera tam mentalia quam verba quam
 etiam realia fuerunt virtuosa et in fide fundata, quod non fuit sine
 maximo labore et patientia et tribulatione et etiam constantia et for-
 titudine, ut Deus dicat sibi illud merito *Apocalypsis II*^o quod dixit epis-
 copo Ephesino: «Scio opera tua et laborem tuum et patientiam tuam,
 et quia non potes sustinere malos; et temptasti eos qui se dicunt apos-
 215 tolos esse», hoc est veros fideles, «et non sunt et invenisti eos menda-
 ces; et patientiam habes et sustinuisti propter nomen meum et non
 defecisti». Hec ibi. Et infra: «Vincenti dabo edere de ligno vite quod
 est in paradiso Dei mei». Et *Matthei X*^o: «Qui perseveraverit usque in
 finem hic salvus erit». Iste autem pater inquisitor vicit quia non de-
 fecit et usque in finem perseveravit; ergo secundum Christi promis-
 sum in paradiso Dei est et salvus est. Nam «omnia eius opera in fide»
 220 fuerunt. Si peccavit, penituit et plene ipse satisfecit; et si non fecit,
 dominus noster papa indulgentiam tribuit, quia omnes inquisitores
 habent plenariam indulgentiam non solum in fine, immo in vita quan-

---

219 omnia *ms* opera

---

208 Col 1, 23

211-16 Apoc 2, 2-3 215-216 Apoc 2,7 216-217 Mt 10, 22 219-220 Ps 32
 (33), 4

198-204 Cfr nota a la línia 62.

203 *hinc inde* Durant els primers anys d'exercici del càrrec d'inquisidor (1357-1360), és documentada l'activitat d'Eimeric a Girona i a Barcelona; durant el segon període (1365-1374) és actiu a Girona, Barcelona, Avinyó, la Seu d'Urgell i Tarragona; durant el tercer (1387-1393), actua a València, Avinyó, Girona, Saragossa, Lleida, la Seu d'Urgell i Organyà; cfr HEIMANN, *o. c.*, 212-218. És molt clar, doncs, que hi ha un buit documental enorme sobre l'actuació d'Eimeric a l'Aragó.

220-224 Lloc paral·lel de II, línies 206-211.

do laborant pro fide, ut patet in eorum privilegiis. Quare pie possumus credere quod est in paradiso, cuius meritis nos etiam perveniamus. Quod nobis concedat etc.

225

---

223 *privilegiis* Sobre els privilegis espirituals concedits pel papa als inquisidors, cf. *Directorium* III, 9, CXXX, ed. c. 686a-688, on Eimeric remet a les *Litterae decem apostolicae diversorum pontificum summorum in quibus magna et multa privilegia inquisitoribus conceduntur, et quam plura dubia ad Inquisitionis officium pertinentia dissoluntur*, i específicament a la butlla *Prae cunctis* d'Urbà IV, paràgraf *vobis autem*: "Vobis autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum veniam indulgemus quae succurrentibus terrae [sanctae] in generali concilio est concessa"; *ib.*, 130b D; confirmada per als inquisidors dominicans de la Corona d'Aragó l'any 1265 per Climent IV: *Directorium*, II, *Litterae decem apostolicae ...*, ed. c., 131a-b.

II

Pro defuncto inquisitore heretice pravitatis sermo secundus
(Sevilla, Bibl. Cap. y Colombina, ms. 141-23-11, f. 156r-157v).

[f. 156r] «Collocavit ante paradisum voluptatis cherubim et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vite», *Geneseos III*^o.
Consideranti mihi sacre scripture tenorem occurrit quod
per paradisum terrestrem Ecclesia militans congrue figuratur
per cherubim celestem inquisitor hereticorum proprie designatur
per gladium versatilem potestas iudiciaria merito significatur.

1

5

1-2 Gen 3, 24

4-42 Idea i lloc paral·lel de I, línies 16-43.

5 Per l'assimilació de l'inquisidor a un àngel, cfr infra, Claudia HEIMANN, *Von Unkraut unter dem Weizen, oder warum Inquisitoren Engel sind*, pp. 597-610, on assenyala la procedència tomista de l'assimilació.

Primo dico quod per paradisum terrestrem Ecclesia militans congrue figuratur, quod sic patet:

- 10   Paradisus terrestris est in monte altissimo situatus
         Paradisus terrestris est fonte amenissimo irrigatus
         Paradisus terrestris est arborum venustate adornatus
         Paradisus terrestris est fructuum ubertate decoratus.

Hec quatuor habet paradisus iste realiter, sed Ecclesia militans habet moraliter.

- 15   Nam primo in monte altissimo situatur. Et quis est iste mons, nisi Dominus Ihesus Christus, ‚mons coagulatus‘ virtutibus, mons pinguis donis Sancti Spiritus, in quo bene placitum est Deo habitare in eo in unitate persone, non nature, quia Christus est una persona, et tamen in eo natura humana et divina, quia est verus Deus et homo? Iste
 20   est mons de quo dicit *Ambrosius* super illo verbo «cum venisset Ihesus Bethphage ad montem Oliveti» sic: «Et Christus mons est. Quis enim alius tales fructus ferret olearum non curvescentium ubertate bacca-
 25   rum, sed Spiritus plenitudine fecundarum?» Iste est mons virtutibus et gloria super omnem terram, immo super celorum altitudinem elevatus in quo Dei militans Ecclesia fundatur. Unde Apostolus *I^a Corinthiorum III*: “Fundamentum aliud nemo potest ponere preter id quod
 30   positum est, quod est Christus Ihesus”.

Secundo Dei militans Ecclesia fonte amenissimo irrigatur. Iste fons amenissimus est ipse Sanctus Spiritus, qui est vivus et spiritalis unctio quo tota sancta Ecclesia irrigatur dum aqua baptismatis mundatur, in quo Spiritus Sanctus donatur. Isto fonte in die Pentecostes fuit

---

22 curvescentium *ms* curvetencium

20-21 Lc 19, 29 21-23 AMBROSIUS, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, lib. IX, 1495, 2 (PL 15, 1795) 25-27 1 Cor 3, 11

---

9 *in monte altissimo* Que el Paradís terrenal s'ubica dalt d'una muntanya és un lloc comú en l'època medieval, recollida per Walafridus STRABO, *Glossa ordinaria*: “Ubi-cumque autem sit [paradisus], scimus eum terrenum esse, et interjecto Oceano, et montibus oppositis, remotissimum a nostro orbe, in alto situm, pertingentem usque ad lunarem circulum” (PL 113, 86C).

15 L'assimilació de Crist a una muntanya, ací presa de sant Ambrós, que Agustí reprendrà (*Enarratio in Psalmum III*, 4 [PL 36, 74], *Sermo XLV*, 5-7 [PL 38, 265-268], serveix a Eimeric per a establir una primera equació retòrica: de la mateixa manera que el paradís és dalt d'una muntanya alta, l'Església està ubicada sobre la muntanya que és Crist. Amb la qual cosa, més avall podrà concloure; “Patet quod ecclesia militans est paradisus terrestris figuraliter” (línia 96).

specialiter sancta mater Ecclesia irrigata, dum aqua sapientie fuit ab ignorantia sanctorum apostolorum congregatio emundata.

Tertio sancta mater Ecclesia venustate arborum est adornata. Arbores iste sunt persone sancte, que sunt virtutibus venustissime, quibus sancta Ecclesia decoratur. 35

Quarto sancta Ecclesia fructuum ubertate est decorata. Isti fructus sunt boni actus; quot [f. 156v] enim iusti actus virtuosos faciunt tot fructus bonos profundunt.

Patet igitur quod per paradisum terrestrem sancta militans Ecclesia congrue figuratur, et sic Ecclesia moraliter dicitur terrestris paradisi. 40

Secundo dico quod per cherubim celestem inquisitor hereticorum proprie designatur. Quod sic patet:

Cherubim habet scientie eminentiam 45

Cherubim habet potentie excellentiam

Cherubim habet constantie efficaciam.

Hec habet inquisitor, si verus et bonus inquisitor est. Nam primo debet esse eminens scientia. Est enim iudex in causa fidei et heresis, et ideo habet discernere inter doctrinam catholicam et hereticalem, quod requirit magnam scientiam, non solum humanam, sed precipue divinam et catholicam. Si enim magnus theologus non fuerit, nunquam bonus iudex in causa fidei seu inquisitor erit. Et non solum debet esse theologus et magnus, immo philosophus et etiam magnus, et 50

34-39 Lloc paral·lel de I, línies 27-32.

43-45 Seguint la glossa ordinària (PL 113, 97-98) i Tomàs d'Aquino (*Summa Theologica*, I, q. 63, a. 7, ad 1; q. 108, a. 5, ad I), Eimeric veu en el querubí l'esclat de la ciència: "Cherubim interpretatur plenitudo scientiae", "nomen cherubim imponitur a quodam excessu scientiae". No és a l'atzar que Eimeric s'ha aferrat a Gen 3, 24. Sobre la ciència de l'inquisidor, cf. *Directorium*, III, q. I, ed. c., 534b.

50-53 Eimeric no preveu que l'inquisidor hagi de tenir estudis jurídics, sinó únicament teològics. En el seu temps un teòleg de cúria com Agostino Trionfo o d'Ancona opinava que per a l'ofici de papa cal triar un teòleg amb preferència sobre un jurista: *Summa de potestate ecclesiastica* q. 3, a. 5; ed. Romae, F. De Ciquinis 1479, f. [19]r-[20]r. Atès que l'inquisidor actua al costat del bisbe, jutge ordinari en matèria de fe, per a la seva elecció preval el mateix criteri considerat adequat per a la tria del papa. Més tard, un entès com Francisco Pegna assenyalarà una evolució i un canvi: "Ego ita sentio, si fieri potest, is esset eligendus Inquisitor omnino, qui utraque studia et theologiae et utriusque iuris coluisset..."; *Directorium*, III, q. I, ed. c., 535b.

- 55 hoc propter astutias et fallacias hereticorum, qui interdum sunt magni philosophi et cum philosophia sua et fallaciis subvertunt sensum sacre scripture. Et ideo *Apostolus* consulit *Colossenses II*^o dicens: «Videte ne quis vos» seducat «per philosophiam et inanem fallaciam». Cavere bene quis non potest quod non novit, et ideo inquisitor, cui incumbit
- 60 seductos per errores ad veritatem fidei reducere, multum debet esse profundus et in philosophia et in theologia, et sic debet habere scientie eminentiam.
- Secundo dico quod debet esse excellens potentia et virtute. Nam cum sit iudex in causa tam ardua, in qua non debet esse acceptor personarum, nec emolliri amore, nec flecti terrore nec promissis nec minis, debet esse potens virtute ut nullum timeat nisi Deum; et non solum debet fulgere virtute mentali, immo corporali ad laborandum, quia ad studendum et ad inquirendum et ad discurrendum. Debet ergo habere virtutes seu potentie excellentiam.
- 70 Tertio dico quod inquisitor debet esse efficax et perseverans constantia. Nam cum sibi immineant multa corporalia pericula, conminationes et persecutiones, immo etiam mors corporalis, non debet flecti timore, sed firmus et constans esse usque ad mortem etiam inclusive,

---

71 cum *interlin*

57-58 Col 2, 8

55-56 *magni philosophi* En el *Directorium*, II, q. 4, Eimeric enumera les heretgies i errors de molts filòsofs en general (platònics, estoics, pitagòrics, epicuris i peripatètics) i d'Aristòtil, Averrois, Avicenna, Algatzell, Alkindi, i del rabí Moisès [Maimònides] en particular: *ed. c.* 238a-241a.

66-68 Possible detall autobiogràfic d'Eimeric. En la documentació exhumada fins avui no apareix cap traça de malatia ni debilitat física que l'hagués pogut afectar. D'altra banda, que l'inquisidor no va deixar mai l'estudi i la confecció de llibres i tractats es fa evident en Claudia HEIMANN, *o.c.*, primer apèndix (*Verzeichnis der Werke Nicolaus Eymerichs*), pp. 162-209, i segon (*Das Itinerar*), pp. 212-218.

70-75 Lloc paral·lel de I, línies 130-138.

72-73 Lloc paral·lel de I, línia 84.

70-77 Després de descriure l'heretgia dels "maniqueus" d'Itàlia, Eimeric insereix al *Directorium* una mesurada i sòbria nota sobre el martiri de sant Pere de Verona: II, q. 13, *ed. c.*, 273b. La veneració dels dominicans de tots els temps pels inquisidors martiritzats és un tema darrerament reprès per Bernard MONTAGNES, O. P., *Inquisiteurs martyrs du Midi de la France*, dins «Actas del simposium "The Role of the dominicans in the Medieval Inquisition"». Roma 23-25 Febrero 2002», en premsa. Per a sant Pere de Verona és encara actual l'article d'A. DONDAINE, *Saint Pierre Martyr*, dins «Archivum Fratrum Praedicatorum», XXIII (1953), 66-162.

exemplo sanctorum martyrum qui usque ad mortem pro sancta fide catholica constantissime decertarunt. Ita fecit beatus Petrus martyr, inquisitor, de ordine predicatorum et quamplures alii constantissimi inquisitores. 75

Patet igitur quod per cherubim angelum celestem inquisitor hereticorum proprie designatur.

Tertio dico quod per gladium flammeum atque versatilem potestas iudiciaria merito significatur. Quod sic patet: 80

Gladius flammeus atque versatilis emittit splendorem, quia flammeus (sic) flamma dat fulgorem.

Gladius flammeus atque versatilis incutit terrorem, quia igneus ignis dat terrorem. 85

Gladius flammeus atque versatilis excutit amorem, quia versatilis, quia dividit corpus ab anima per mortem, qui fuerunt uniti per amorem.

Ita potestas iudiciaria, infligendo penam peccantibus, eorum mentis oculos aperit et illustrat, quia «oculos quos culpa claudit», ut dicit Gregorius, «pena aperit». Terrorem incutit, dum finaliter condemnat. Sed amorem excutit, dum per mortem animam a corpore dividit, inter que tanta unio ante fuit. 90

Patet igitur quod per flammeum gladium atque versatilem potestas iudiciaria merito designatur. Et consequenter patet: 95

quod Ecclesia militans est paradisi terrestris figuraliter, quod inquisitor hereticorum est cherubim angelus virtualiter, quod potestas iudiciaria est gladius flammeus moraliter.

Revera dominus noster papa talis - Dic quis fuit - ille cupiens toto corde Ecclesiam Dei militantem in hiis partibus ut alterum paradisi 100

90-91 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium libri sive Expositio in Librum beati Job*, lib. XV, cap. 51, n° 58 (PL 75, 1111 B).

80-95 La funció judicial de l'inquisidor és presentada per Eimeric sense cap edulcorant: l'inquisidor acusa, condemna, separa l'ànima del cos. És la mateixa fredor de la resposta que Eimeric donarà als lul·listes quan li retreuen els empresonaments, les tortures, les condemnes i les cremes d'heretges: "Fateor: iudicium et iustitiam ipse feci, quare non demerui, sed promerui.. Si beati qui iustitiam esuriunt et sitiunt, quanto magis qui faciunt!"; cf. *El "Dialogus contra lullistas..."*, ed. c., 885-887.

99^{ss} Assimilada l'Església militant al paradís terrenal i l'inquisidor al querubí, la inserció d'aquest en aquella s'efectua a través del papa, el qual delega en l'inquisidor part de la seva jurisdicció en matèria de fe. El camp de treball dels inquisidors és, d'algun manera, l'Església universal, tal com el papa és jutge universal en matèria de fe.

terrestrem et deliciarum hortum custodire ac preservare [f. 157r] ab
 incurribus hereticorum hominum perversorum ne inciderit (?) eum et
 dissiparet fidem catholicam, precindendo (*sic*) tamquam vite arborem
 fructiferam pulcherrimam et alias arbores, quia Christi fideles; cupiens
 105 etiam toto corde ipsam Ecclesiam tamquam paradisum terrestrem sa-
 nis et doctrinis catholicis complantari et heresum ac errorum spinis et
 vepribus expurgari; sciensque ac intelligens istum venerabilem patrem,
 cuius in medio est corpus, esse virum ut alterum cherubim scientia
 eminentem - Dic de eius scientia, mentali potentia -, excellentem et
 110 constantia refulgentem et alias magnum fidei zelatorem, moribusque
 et virtutibus redimitum; sciens inquam ipsum esse talem et tantum,
 tradidit sibi «flammeum gladium atque versatilem», quia iudiciariam
 potestatem, hoc est, inquisitionis officium «ad custodiendam viam lig-
 ni vite», quia sancte fidei catholice, et collocavit eum ante paradisum
 115 terrestrem, quia fecit eum in Ecclesia sancta Dei in hiis partibus he-
 retice pravitatis inquisitorem et in causa fidei suum delegatum iudi-
 cem. Et hec dicunt verba thematis preassumpta: «Collocavit ante
 paradisum» etc. Hoc est dictum, quod dominus noster papa talis,
 Christi vicarius in terris, videns istum venerabilem patrem esse che-
 120 rubim, quia scientia eminentem, «collocavit» eum ac statuit «ante pa-
 radisum» terrestrem seu Ecclesiam militantem, hoc est, in porta, ut
 videret exterius infideles et interius fideles, et tradidit sibi «flammeum

---

101 deliciarum *ms* diliciarum

---

112 Gen 3, 24 | 113-114 Gen 3,24 | 117-118 Gen 3,24 | 120-121 Gen 3,24
 | 122-123 Gen 3,24

Tot i que Eimeric sap molt bé que el bisbe és jutge i inquisidor ordinari (*Directorium*
 III, q. IV-V, *ed. c.*, 536a-528b), no en diu ni un mot en cap dels dos sermons.

99-107 Lloc paral·lel de I, línies 50-56.

101 *deliciarum hortum*. Sinònim de *paradisum voluptatis*, és assimilat a l'Església per una raó específica: com l'espai on es conserva la revelació divina. Cf. Honori d'AUTUN, *Speculum Ecclesiae. De nativitate Domini*: «Per paradysum, qui hortus deliciarum dicitur, Ecclesia accipitur, in qua sunt Scripturarum deliciae» (PL 172, 833 B). Eimeric fou coneixedor d'una part almenys de l'obra d'Honori d'Autun, ja que el 1393 va escriure el seu *Elucidarium Elucidarii*, rèplica de l'*Elucidarium* d'aquell. Si l'esment de l'*hortus deliciarum* podria haver caigut sota la ploma de l'inquisidor per altres vies, el context del sermó i el del *Speculum* coincideixen: encara que Eimeric no esmenta les Escriptures, sí que es refereix a l'Església com el *topos* on es desplega la fe catòlica, que cal preservar de les insídies de l'heretgia.

113-114 Lloc paral·lel de I, línia 20.

122 *infideles... fideles* Cf. nota a la línia 189.

gladium atque versatilem», quia inquisitionis officium ac iudiciariam potestatem, «ad custodiendam viam ligni vite», quia fidei catholice.

In quibus duo. Nam 125

primo, tangitur magna domini nostri pape prudentia qua sanctam Ecclesiam voluit conservare, quia «collocavit ante» portam unum «cherubim»;

secundo, panditur multa huius viri defuncti diligentia qua fidem catholicam studuit preservare, quia «flammeum gladium atque versatilem ad custodiendum» etc. 130

Primo dico: tangitur magna domini nostri pape prudentia qua sanctam Ecclesiam voluit conservare, inquisitorem scilicet fidei statuendo. Quia «collocavit» Dominus «ante paradisum voluptatis cherubim», hoc est, inquisitorem scientia eminentem. Quod autem ita sit patet et exemplo nature et dicto scripture. 135

Primo dico patet exemplo. Nam experientia videmus quod navis sunt tria valde necessaria: temon, arbor velata et ventus. Arbor navem erigit, ventus navem circumfert et ducit, sed temon navem dirigit. Si enim navis vento careat, adhuc stat, sed viam non facit; si vento careat ac velo, navis agitur, sed non periclitatur; sed si temone ex toto careat nec habere valeat, non solum agitur sed periclitatur. Ita revera de Dei Ecclesia: fides est temon quo dirigitur, spes est arbor qua erigitur, sed caritas est flatus quo per bona opera ad portum salutis eterne ducitur. Si caritas deficit, spes sistit et fides; si spes desinit, et caritas manet et fides; sed si fides deficit, tota navis Ecclesie perit, quia nec caritas manet nec spes: fides enim est fundamentum omnium virtutum. Sicut ergo rector navis magis facit posse suum si prudens est ad 140 145

---

132 pape *ms* papa

139 nauem *in marg* 143-144 erigitur *ms* eligitur 151 temone *ms* temonis

---

124 Gen 3,24

127-128 Gen 3,24

130-131 Gen 3,24

134 Gen 3,24

---

124 Lloc paral·lel de I, línia 20.

147 *fides enim est fundamentum omnium virtutum*. És doctrina tomista: *Summa Theologica* I-II, q. 67, a.3, ad 2; II-II, q. 4, a. 7, ad 4; q. 162, a.7, ad 3; III, q. 68, a. 4, ad 3; q. 7, a. 3, ad 1. Sant Tomàs precisa que només la fe formada, actuada per la caritat, és fonament de les altres virtuts. Eimeric no fa aquesta precisió, però preserva l'intel·lectualisme tomista: "fides est fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione": I-II, q. 67, a.3, ad 2.

ponendum ad temonem regendum et preservandum hominem arte per-
 150 ritum quam ad aliquid aliud peragendum, ita domini nostri prudentia
 fuit magna ad ponendum inquisitores qui tantum de temone fidei
 curam gererent conservando.

Secundo dico quod patet idem sacre scripture dicto. Sacra namque
 scriptura vocat Ecclesiam nostram in terris existentem Ecclesiam mi-
 155 litantium, quia «vita» nostra «est militia», ut dicitur *Iob VII*^o, quia
 militamus et contra corpus proprium et contra mundum et contra dia-
 bolum; militantium autem et pugnantium seu certantium est in acie
 vexillum erigere, in medio statuere, et circa illud viros bellatores et
 160 industrios statuere, qui nihil aliud habeant agere nisi vexillum tan-
 tummodo defensare, in quo finaliter stat [f. 157v] totum pondus bel-
 li. Sic in Ecclesia militante est vexillum sancte fidei, quod est pre
 omnibus in acie contemplandum; ad istud defendendum fortiter ab
 hostibus positi sunt inquisitores, viri spiritualiter fortissimi bellato-
 res, quod fuit magna prudentia domini pape et bonum consilium Ec-
 165 clesie sancte Dei.

Et hoc quo ad primum.

Secundo dico quod panditur istius venerabilis viri defuncti multa
 diligentia qua fidem catholicam studuit preservare, quia «flammeum
 gladium» etc. Nam iste primo ante paradisum terrestrem stetit quia
 170 ante oculos suos honorem et reverentiam Dei et sancte Ecclesie sem-
 per in omnibus actibus suis habuit. Non enim gloriam propriam, sed
 Dei et Ecclesie quesivit. Secundo cherubim in se fuit, quia scientia di-
 vina, hoc est theologia, fulsit, Deo ministravit et bona populo annun-
 tiavit, quia ea que erant fidei predicavit. Tertio flammeum gladium
 175 atque versatilem habuit, quia officium inquisitionis obtinuit ac iudi-
 ciam potestatem habuit, que est ut gladius scindens et dividens
 falsa a veris, hereticalia a catholicis, suspecta a sanis. Est gladius flam-
 meus, hoc est lucens et fulgidus; est versatile, quia transversatur et
 scindit animam excommunicando, vel etiam animam a corpore tra-
 180 dendo brachio seculari. Istum gladium iste inquisitor habuit, quia
 tali potestate fulsit et ipso gladio usus fuit, ut diceretur de eo illud
 Apostoli: «Non sine causa gladium portat, vindex est», *Romanos XIII*^o.

---

163 *post* hostibus *seq* et *neruat add*

---

155 Job 7, 1

168-169 Gen 3,24 | 182 Rom 13, 4

172-174 Lloc paral·lel de I, línies 118-121.

179-180 *tradendo brachio seculari* Lloc paral·lel de I, línies 133-134.

Nam suis sententiis errores et hereses a cordibus multos divisit, amovit et separavit, fidem catholicam inter fideles et in Ecclesia lucere et fulgere fecit, et hereticos excommunicavit, ab Ecclesia expulit, et tradendo curie seculari animam eorum a corpore divisit, et sic gladius eius versatilis fuit. Hic est ille de quo habetur *Apocalypsis 1°* quod habebat «in ore suo gladium ex utraque parte acutum», quia sententia sua acuta et iusta et fideles et infideles interdum percussit. Quarto isto gladio viam ligni vite custodivit, quia ne quis fidem catholicam, que est lignum vite, dissiparet, falsis doctrinis diligenter attendit, hoc est illud lignum vite de quo *Apocalypsis ultimo* dicit quod habet «duodecim fructus», quia duodecim sunt articuli fidei secundum duodecim apostolos eos ordinantes. Istam arborem fructiferam iste inquisitor diligenter custodivit.- Dic de hiis que fecit que sint magis notabilia.- Patet igitur quomodo iste iniunctum sibi officium diligenter exercuit.

Et hec quo ad secundum.

Et quia sic diligenter exercuit et fidem catholicam elucidavit, secundum promissum Dei, quod est «qui elucidant me vitam eternam habebunt», *Ecclesiastici XXIII°*, pie credimus quod vitam eternam habet. Licet enim propter humanam fragilitatem peccaverit, tamen penituit et diligenter confessus fuit; et ubi sufficienter ipse non satisfecerit, dominus noster papa, Christi vicarius, de thesauro Eccle-

---

183 errores *ms* orrores
191 falsis *ms* falsa

---

188 Apoc 1, 16
192-193 Apoc 22, 2
200-201 Eccli 24, 31

---

189 *fideles et infideles* Astruc de Piera, jueu, fou condemnat per Eimeric; cf. *Directorium*, II, q. 46, pp. 352b-358a. I supra, nota a I, línies 133-134. Pel que fa a la polèmica entorn de la jurisdicció inquisitorial sobre els infidels, cf. supra, pp. 181-182 i nota 28. Sobre Astruc de Piera, cf. Fritz BAER, *Die Juden im Christlichen Spanien*. I, Berlin 1929, 278-280 i 300; Antoni CARDONER PLANAS *El médico judío Benvenist Samuel*, dins "Sefarad" 1 (1941) 336; Josep PERARNAU, *El "Tractatus brevis super iurisdictione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes" de Nicolau Eimeric*. Edició i estudi del text, dins "ATCA" 1 (1982) 80, 83-85, 98-99, 120-122; Jaume DE PUIG I OLIVER, *Notes sobre el manuscrit del "Directorium Inquisitorum" de Nicolau Eimeric, conservat a la Biblioteca de l'Escorial (ms. N. I. 18)*, dins «ATCA» 19 (2000), 535-536, 556-557; Claudia HEIMANN, *o. c.*, pp. 56-58, 60-61, 63, 66, 68.

190-191 Lloc paral·lel de I, línia 20.

192-194 Lloc paral·lel de I, línies 24-26.

- 205 sie pro eius satisfactione sufficienter tribuit, quia indulgentiam plenariam ei et in vita et in morte donavit. Nam inquisitores secundum eorum privilegia apostolica non solum habent indulgentiam plenariam in morte, sicut eorum socii et notarii et ceteri eis necessarii, immo etiam in vita quandocumque in officio laborant. Ergo pie possumus
- 210 credere quod vitam eternam habet et quod est in paradiso. Quod etiam nobis concedat, etc.

TAULA ALFABÈTICA DE MOTS

Es donen les taules de cada sermó per separat. Es recullen les formes del text, no les dels aparats. Els noms i verbs s'entren com als diccionaris, posant entre parèntesi la forma d'entrada normal, si aquesta no apareix en el text. Les diverses formes declinables (cas, gènere, nombre, grau) i les de les conjugacions (modes, temps, persones), compresos els mots i verbs irregulars, sota la forma d'entrada normal, s'ordenen alfabèticament.

I

- a 33, 48, 58, 60, 73, 142, 170, 171
 ab 39, 61, 166, 167
 ac 48, 55, 56, 58, 132, 133, 203, 205
 actus 152, 155, 156
 ad 44, 49, 72, 76, 78, 81, 82, 111, 112, 113, 114, 115, 122, 126, 129, 138, 140, 142, 164, 166, 168, 172, 187, 196, 197, 200, 205, 206
 Adam 44, 48
 (adduco) adducebat 142; adduxit 128
 (adimpleo) adimplevit 117
 (adnecto) adnectabat 185
 adolescentia 166, 167
 (adorno) adornatum 48, 102
 (affero) afferens 25
 (ago) egerit 67, 97
 (aliquis) aliquam 83
 (alius) alia 15; aliarum 27, 28; alie 18, 29, 30
 alter 173; alterum 48
 amor 136
 (anima) anime 22
 animus 169, 171; animi 26; animo 176
 Apocalypsis 24, 210
 (aporto) aportabat 143
 (apostolus) apostolos 212-213
 (appono) apponebat 200
 arbor 17, 20, 21, 22, 23, 29; arbores 18, 31-32, 51, 58; arborum 27
 (ardeo) ardebat 173, 173-174, 176
 (articulus) articuli 25; articulorum 88
 atque 35
 (auctoritas) auctoritates 127, 141; auctoritibus 56
 (audio) audientium 55
 (augmento) augmentaret 175
 aut 169, 170
 autem 8, 50, 57, 217
 (avarus) avari 188
 (averto) avertebatur 135
 Baal 174
 baptismum 21
 (beatus) beato 169
 bene 78
 (bestia) bestiis 58, 60
 bonus 68, 97; boni 35; bonis 102
 (brachium) brachio 134, 204-205
 (canon) canones 179
 (capiro) capiebat 199, 203; capiendo 133; capiendos 197
 caritas 31
 castitas 31
 (catholicus) catholica 54, 191, 193; catholicam 3, 4, 5, 6, 64, 91, 111, 112, 113, 114, 118, 120, 122, 125, 126, 130, 131, 144-145, 164, 177, 180, 183, 186, 187; catholice 7, 20, 120; catholicis 56; catholicorum 88
 (cauda) caudibus 200, 204
 causa 110
 (cautelosus) cautelosis 61; cautelosos 201-202
 celestis 14
 (celus) celo 16; celos 206
 (certus) certis 178
 (Christus) Christus 34; Christi 37, 46, 218
 circa 169, 170
 (clerus) clerum 123
 cogitatio 163, 165, 167; cogitationes 157

- (committo) commisit 109; commissum 116
 communiter 185
 (complanto) complantandam 112; complan-
 tando 52; complantare 4, 93, 145; com-
 plantatas 52; complantavit 122, 125
 (conatus) conatibus 140
 (concedo) concedat 225
 (concludo) concludere 149
 (confero) contulit 22
 (confirmo) confirmanda 191
 (confundo) confundere 179
 (confuto) confutandam 115, 168; confuta-
 ret 174, 177
 (congregatio) congregationes 87
 (congruus) congrue 42
 consequenter 98
 (considero) considerandum 154;
 consideranti 1
 (consilium) consilia 141
 constantia 104, 209
 (constituo) constitui 74
 (contemno) contempta 132
 (continuus) continuo 198
 contra 64
 (contrarius) contraria 7, 96, 139, 146
 (conventiculum) conventicula 86-87
 (convertio) convertibat 206
 (convoco) convocabat 141; convocavit 124
 (cor) cordibus 55, 124, 127
 corpus 99; corporis 132
 (corrumpo) corrumpentes 131
 (credo) credere 224
 (cunctus) cuncta 165
 (curia) curiam 142
 (curro) currens 199, 203
 (custodio) custodiendo 67; custodire 57; cus-
 todiret 11, 45
 de 23, 35, 39, 119, 123, 137, 150, 151, 169,
 173, 184, 188, 189, 190, 192, 193, 198,
 215
 (debeo) debet 59, 62-63
 (declaratio) declarationem 142-143
 (declaro) declarandam 127
 (decoro) decoratum 103
 (defendo) defendendam 164, 168
 (defensio) defensionem 172
 (defenso) defensandam 114; defensare 6, 62,
 95, 146; defensavit 130
 (defensor) defensorem 107
 (deficio) defecisti 215; defecit 217-218
 (delego) delegatum 110
 (demolio) demolientes 199; demoliuntur 62
 (demon) demonibus 205
 (destino) destinabat 201, 205; destinat 83
 (destruo) destruas 75; destruat 86
 Deus 10, 44, 71 210; Dei 12, 36, 42, 83, 175,
 202, 216, 219; Deo 48
 dico 9, 70, 162, 181, 194; dic 109, 121, 125,
 129, 137; dicat 210; dicit 85; dici-
 tur 16, 23, 24, 35, 39, 166; dixi 77; di-
 xit 71, 76, 210
 (dies) die 178
 differentia 155-156
 diligenter 53, 116
 (discepto) disceptabat 184
 (discurro) discurrerat 179, 198; discus-
 srens 199, 203
 (disperdo) disperdas 75; disperdat 86
 (disputo) disputaret 184
 (dissipo) dissipantes 202; dissipet 76; dissi-
 pet 87
 (diversus) diverse 18; diversis 119
 (diverto) divertebatur 135
 (divinus) divina 40
 (divulgo) divulgabat 143
 (do) dabo 215; dedi 74
 dominus 34, 44, 46, 76, 78, 82, 100, 221; do-
 mini 37, 46, 62, 80, 192; domino 142
 domus 87
 duo 44, 49, 151, 197; duos 49
 duodecim 25, 26
 duplex 13, 14
 ecce 74, 207
 ecclesia 14, 16, 19, 29-30, 41, 53; eccle-
 siam 12, 42, 47, 202; ecclesias 170; ec-
 clesie 14; ecclesiis 119
 (ecclesiasticus) Ecclesiastici 35-36
 (edo) edere 215
 (edifico) edifices 76; edificet 88
 ego, 73, 78; mihi 1; nobis 225; nos 224
 (eligo) electas 52; eligendo 51-52
 Elias 173; Elia 173
 (emitto) emittunt 32
 (emollio) emolliri 135
 (enervo) enervabat 139; enervare 7, 65-66,
 96, 146
 enim 10, 13, 17, 28, 59, 185, 197
 (eo) ibis 72
 (ephesius) ephesios 21
 (ephesinus) Ephesino 211
 (episcopus) episcopo 210-211
 ergo 42, 69, 149, 218
 (erigo) erectam 78
 (erradico) erradicare 63
 (error) errores, 64, 86, 139-140
 (eruo) eruam 74; eruet 84

- et 8, 11, 13, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 35, 45, 48, 49, 54, 56, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 83, 85, 87, 88, 90, 97, 110, 116, 117, 119, 120, 123, 124, 127, 133, 139, 141, 143, 146, 148, 150, 154, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 172, 174, 175, 177, 178, 180, 182, 187, 188, 189, 192, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 206, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 224
- (etas) etate 170
etc 31, 225
etiam 63, 148, 203, 208, 209, 224
(evangelista) evangeliste 40
(evello) evellas 75; evellat 85
ex 22, 90, 144
(exalto) exaltare 180; exaltaret 177
(examino) examinando 133
(excelllo) excellentes 30
(excelsus) excelsis 36
(executio) executionibus 65
(exemplum) exemplis 55-56; exemplo 8, 70, 89
(exequor) exequenda 196; exequendo 81; exequendos 49
(exerceo) exercuit 116, 152
(exhortor) exhortatur 84
(explico) explicavit 121
(expono) exponebat 204; exponi 80
(expurgo) expurgare 58
(exterior) exteriora 194
(extirpo) extirpabat 140; extirpanda 191; extirpanda 164; extirpandas 197; extirpare 65; extirparet 174
(Ezechiel) Ezechielis 24
- (faber) fabri 190
(fabrilis) fabrilia 189-190
(facies) facie 73
(facio) facere 59; faciam 79; faciebat 137; facienda 45, 49; faciendo 51, 67-68; facta 129; fecit 129, 138, 175, 178, 220
(fallor) fallere 128
(favor) favore 132, 135
(fidelis) fideles 213; fidelium 127
fideliter 116
fides 21; fide 1, 22, 68, 98, 119, 123, 147, 150, 153, 161, 162, 182, 184, 190, 193, 195, 208, 219, 223; fidei 7, 20, 25, 26, 30, 105, 106, 107, 108, 110, 139, 146, 172, 176, 184, 185, 196; fidem 3, 4, 5, 6, 59, 64, 91, 111, 112, 113, 114, 118, 120, 122, 124, 126, 128, 130, 144, 164, 168, 177, 180, 183, 186, 187
- (figura) figure 8, 9, 69, 90
(finalis) finalibus 204
(finis) fine 57, 222; finem 217, 218; fines 49
firmiter 5, 52, 61-62, 94, 126, 145
fons 18, 33, 34, 35, 36; fonte 39
(formo) formatum 48; formaverat 10-11
(fortitudo) fortitudine 209-210
(fructiferus) fructifere 18
fructus 25, 26, 32
(fundo) fundata 154, 161, 163, 182, 195, 208
- generalis 152; generales 119, 123
(Genesis) Genesios 10, 166
(gens) gentes 75, 83
(gero) gerit 71; gessit 149
(gressus) gressus 196
- Habacuch 23
(habeo) habemus 99; habent 222; habes 214
(habitatio) habitaciones 87
(herba) herbas 51
(heresis) hereses 64, 85-86, 139, 196-197
(hereticus) heretica 191; hereticam 115, 164-165, 168, 179; heretice 2; hereticis 6; hereticorum 86; hereticos 130, 177, 197, 201
hic 217; hec 15, 16, 20, 23, 72, 79, 80, 148, 197, 215; hoc 49, 56, 60, 77, 110, 138, 140, 213; hunc 38
hinc 198, 203
hodie 75
(homo) hominem 10, 38; hominis 165, 188; hominum 155
(honor) honore 133; honorem 175
(hora) horis 178
(hortus) hortum 51
(humanus) humano 131-132
- ibi 79, 215
(idem) eundem 109-110
idolatriam 174
Ieremia 77; Ieremiam 76-77; Ieremie 71
igitur 90, 144
(ignis) ignem 200; igni 204
Ihesus 34; Ihesu 37, 46
(ille) illam 185; illud 79, 210; illum 11, 45, 50
(illumino) illuminat 37-38
(imbuo) imbuebat 193
immo 222
(imprimo) impresserat 186
impudicia 189
in 1, 11, 15, 16, 17, 19, 28, 29, 36, 38, 40, 44, 46, 47, 53, 55, 68, 74, 97, 98, 99,

- 110, 119, 120, 124, 127, 129, 137, 141, 147, 150, 151, 153, 155, 160, 161, 162, 181, 195, 204, 208, 216, 218, 219, 222, 223, 224
- inde 198, 203
- (induco) inducentis 81-82
- (indulgentia) indulgentiam 221, 222
- (inferus) inferos 205
- (infidelis) infideles 200
- infra 215
- (inquiero) inquirens 203
- (inquisitio) inquisitionis 109
- inquisitor 68, 97, 100, 148, 176, 201, 217; inquisitore 151, 160; inquisitorem 47, 53, 59, 80-81, 82; inquisitores 221; inquisitoris 2, 72, 90-91, 144, 190
- insimul 154
- (instituo) instituendo 82; instituens 109; instituentis 81
- intellectus 167
- (intelligo) intelligimus 12, 42
- (intendo) intentus 170
- (invado) invadentes 131
- (invenio) invenisti 213
- (Iohannes) Iohannis 39
- ipse 220
- (irrigo) irrigans 18, 33; irrigat 36; irrigatur 41
- (is) ea 55, 138; ei 85; eius 1, 68, 98, 122, 147, 150, 152, 162, 163, 169, 181, 182, 183, 186, 194, 195, 207, 219; eo 124, 137; eorum 60, 61, 73, 87, 124, 200, 204, 223; eos 133, 204, 212, 213; eum 78, 84, 100, 136
- (iste) iste 34, 36, 99, 148, 176, 193, 201, 217; ista 97, 160; isti 62; istius 167, 171, 190; isto 39, 151, 160; istum 44, 46;
- ita 8, 14, 19, 29, 53, 58, 149, 167, 171, 176, 190
- (ius) iure 141
- (iustitia) iustitiam 137
- iustus 22
- (iuventus) iuventute 171
- (labor) labore 209; laborem 211
- (laboro) laborant 223
- (lego) legimus 169, 173, 191-192, 198; legitur 10, 71
- (lignum) ligno 18, 20, 23, 24, 215
- (litteratus) litteratum 101
- (locutio) locutiones 158
- (loquor) loquebatur 192; loqueretur 185; loqueris 73
- (luxuriosus) luxuriosi 188
- (magister) magistrorum 140
- (magnus) magna 104; magni 34, 40; magno 137
- (maior) maiores 123,
- (malus) malos 212; malum 166
- (mando) mandat 84; mandata 117; mandavero 73
- (manus) manus 195
- (Martinus) Martino 169
- mater 41
- (Mattheus) Matthei 216
- (maximus) maximi 40; maximo 209
- (medius) medio 99
- (mendax) mendaces 213-214
- (mens) menti 186
- (mentalis) mentales 157; mentalia 162, 207
- (meritum) meritis 224; merito 210
- (meus) mea 74; mei 216; meum 214; noster 46, 100, 221, nostri 26, 80; nostro 142
- (miles) militis 189
- militia 189
- (milito) militante 19, 30, 54; militantem 12, 43, 47; militantium 15, 16
- (mina) minis 134
- (minor) minores 124
- (miraculum) miracula 128
- (mitto) mittam 72
- (monasterium) monasteria 169-170
- (morsus) morsibus 60
- (mos) moribus 102
- (Moyses) Moysē 192
- multiplicatio 27
- (multus) multarum 28; multe 18, 29, 30; multis 103; multos 118
- (mundus) mundum 38
- (munitio) munitiones 88
- nam 22, 25, 82, 100, 117, 151, 156, 163, 178, 182, 195, 219
- ne 73
- nec 134, 135, 136
- (nemo) neminem 84
- nomen 214
- non 29, 30, 128, 135, 136, 206, 208, 212, 213, 214, 217, 220, 222
- (nox) nocte 178
- nunc 179
- nunquam 206
- (nutrio) nutriendo 53
- obedientia 31
- (occurro) occurrit 2
- officium 81, 91, 109, 116, 144
- olim 129

- omnis 35; omnem 38; omnes 221; omni 131;
 omnia 1, 68, 72, 98, 117, 147, 149, 150,
 152, 160, 207, 219
 (operatio) operationes 159
 (opero) operando 67; operaretur 11, 45, 50;
 operari 50, 53, 56
 oportet 59
 opus 57; opera 1, 49, 68, 98, 147, 150, 155,
 160, 162, 181, 194, 196, 207, 211, 219
 origo 35
 (os) ore 74

 (pando) panditur 153
 papa 46, 82, 100, 142, 221; pape 80
 paradisus 13, 16; paradiso 17, 28, 216, 219,
 224; paradisum 11, 12, 42, 44, 46-47, 50,
 57
 (pario) parentum 136
 pars 14
 (parvus) parvo 137
 (pateo) patent 69, 70; patet 8, 90, 144, 148,
 163, 175, 182, 195, 223
 pater 99, 148, 217; ; patre 151, 160; pa-
 tris 171
 patientia 209; patientiam 211, 214
 paupertas 31
 (pecco) peccavit 220
 peccunia 188
 (peniteo) penituit 220
 per 12, 42
 (pergo) pergebat 142
 (peritus) peritorum 141
 (perquiro) perquirendo 133
 (persequor) persequatur 131
 (persevero) perseveraverit 216; perseveravit 218
 (pertinax) pertinaces 133, 201
 (pervenio) perveniamus 224
 (perverto) pervertebat 136
 (peto) petebat 143
 (philisteus) philisteos 200, 205
 (pius) pie 223
 (plantatio) plantationes 89
 (planto) plantare 55; plantatam 59-60; plan-
 tes 76; plantet 88
 (plenarius) plenariam 222
 (plenus) plene 220
 (pluris) plures 32
 (ponere) posuit 10, 44, 47
 (populus) populo 192; populos 200-201; po-
 pulum 123, 193
 (possum) posset 179; possumus 149, 223-224;
 possunt 80; poterat 134; potes 212; po-
 test 128
 (postponere) postposito 132

 pote 196
 (potens) potentum 136
 (pravitas) pravitate 191; pravitatem 115, 165,
 168, 180; pravitatis 2
 (precindo) precindere 63
 (precipio) precipit 85
 predicatio 182
 (predico) predicandam 111; predicare 3, 55,
 91, 92, 145; predicaret 183-184; predi-
 catam 59; predicavit 118, 120; predi-
 cet 84; predicta 67, 69, 117; predictis 144
 (preservo) preservare 58, 61
 primus 50; primo 9, 151, 118, 162; pri-
 mum 20
 (privilegium) privilegiis 223
 pro 119, 123, 150, 172, 223
 (procedo) procedunt 33-34, 39
 (processus) processibus 65
 (prodeo) prodientes 64
 (promitto) promissis 134-135; promis-
 sum 218-219; promittit 85
 (promotio) promotionem 172
 (promotor) promotorem 106
 (pronus) prona 166
 (proponere) propositum 129, 138
 (proprius) proprii 132
 propter 197, 214
 (prosequor) prosequendo 154
 (protector) protectorem 108
 (protegere) proteget 85
 prout 175, 177
 (psalmus) psalmi 1
 (publicus) publice 119-120; publicum 129
 (puerilis) puerili 170
 (pulcher) pulcherrimarum 27; pulcherrime 29

 quando 222-223
 quandoque 186
 quantum 38, 124, 137
 quare 223
 (quartus) quarto 130
 quatuor 34, 39, 40
 qui 25, 26, 35, 62, 71, 212, 216; cuius 99,
 224; qua 153, 172; quam 207; que 12,
 16, 21, 31, 54, 72, 128, 129, 138;
 quem 10, 152; quibus 76, 120, 151;
 quo 23, 33, 35; quod 163, 169, 182, 195,
 208, 210, 215, 225; quorum 40;
 quia 21, 22, 27, 33, 40, 45, 47, 60, 64,
 73, 118, 122, 126, 130, 139, 161, 162,
 181, 189, 194, 204, 205, 212, 217, 221
 (quicumque) quecumque 72-73
 quidam 157, 158, 159
 quinque 67, 69

- (quintus) quinto 139
 (quis) quid 77
 quod 2, 8, 10, 24, 70, 71, 83, 84, 90, 144, 148, 150, 155, 162, 169, 173, 181, 186, 192, 194, 199, 224
 quomodo 207
- radicaliter 7, 96, 139, 146
 radicitus 63
 (radico) radicata 154, 161, 163, 182, 195
 (realis) reales 159; realia 194, 208
 (redoleo) redolebant 183, 187
 (reduco) reducebant 187
 (regnum) regna 75, 83; regnis 119
 (relabor) relapsos 134
 (repeto) repete 82
 (replico) replica 149
 (res) re 68, 97
 (resero) reserabat 184; reseravit 129
 revera 13, 99, 116
 (reverentia) reverentiam 175
 (rex) regum 176
 (rivus) rivi 34, 39
 (roboro) roborandam 113, 127; roborando 52-53; roborantia 128; roborare 5, 56, 94, 145-146; roboratam 60; roboratum 104; roboravit 126
 (romanus) romanam 142
- Sabaot 62
 (sacer) sacra 101; sacram 178; sacre 1, 54, 70, 90, 127, 141; sacris 55; sacros 179
 (sacerdos) sacerdotes 174
 salubriter 4, 52, 93, 122, 145
 salvus 217, 219
 (Sampson) Sampson 198
 (sanctus) sancta 41; sanctam 64, 120, 125, 126, 177, 183, 185, 202; sancte 176, 196; sanctorum 88-89
 sapientia 37, 40, 41; sapientie 35, 36
 (satisfacio) satisfecit 220
 scio 211; sciens 100
 scientia 48, 101
 scilicet 17, 85, 86, 152, 153
 (scriptura) scripturam 178; scripture 2, 8, 54, 70, 90, 128, 141
 se 39, 153, 212; sibi 109, 116, 117, 210
 (secularis) seculari 134, 205
 secundus 57; secundo 70, 122, 153, 181; secundum 27, 218
 sed 29, 30, 85, 137
 semper 164, 170, 170-171, 183, 188, 189, 190, 192, 193, 196
 sensus 165
- (sententia) sententiis 65
 (sermo) sermones 118-119, 123
 seu 14, 17, 20, 23, 51, 53, 57
 si 67, 82, 97, 149, 183, 184, 220
 sic 67, 169, 173, 182, 185, 192, 195, 200, 201
 sicut 28, 31, 165, 187, 191, 198
 sine 208
 sive 49, 155
 solum 29, 30, 222
 specialis 153
 spes 31
 (spina) spinas 63; spinis 58
 (statuo) statuit 153
 (studeo) studebat 178-179
 (studium) studia 163
 (subfoco) subfocantes 63
 sum 74; erant, 17, 164, 190, 196; erat 137, 170; erit 68, 97, 217; erunt 68, 98; esse 213; est 2, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 29, 30, 33, 34, 35, 38, 51, 54, 57, 58, 60, 77, 91, 144, 155, 166, 213, 216, 219, 224; fuerunt 150, 152, 160, 162, 181, 194, 208, 220; fuit 99, 121, 124, 125, 148, 167, 208; sint 80; sit 8; sunt 19, 25, 26, 54, 62, 147, 155, 157, 158, 159, 188, 189, 213
 super 75, 79
 (superficies) superficiem 19, 33, 37
 (superfluus) superfluis 58
 (sustineo) sustinere 212; sustinuisti 214
 (suus) sua 166, 167, 172; sue 186; sui 83; suis 65, 140; suum 81, 110
- (talis) tali 109
 tam 207
 tandem 203
 (tango) tangitur 151-152
 (tempus) tempore 109
 (tempto) temptasti 212
 (tenor) tenorem 2
 (terra) terram 83; terre 19, 33, 37; terris 15, 16, 119
 (terreo) terrebat 136; terreri 134
 terrestris 13, 17; terrestrem 12, 42, 44, 47, 50; terrestri 17, 28-29
 (terror) terrore 135
 (tertius) tertio 126, 194; tertium 33
 (theologus) theologorum 140
 (timeo) timeas 73; timeat 84
 (timor) timore 132
 totus 167, 169, 172, 173, 176; tota 41, 167; totis 140
 (tracto) tractant 189

- (trado) tradendo 134, 204
 (transmitto) transmittebat 206
 (tres) tria 17, 19, 51
 (tribulatio) tribulatione 209
 (tribuo) tribuit 221
 (triplex) triplici 155
 (triumpho) triumphantium 15
 tu 77; te 72, 74, 75; tecum 73-74
 tunc 146
 (tuus) tua 211; tuam 211; tuo 74; tuum 211
 (typus) typo 8, 9, 69, 90; typum 71
- (ultimus) ultimo 24
 unde 71, 165, 173, 183, 187, 191, 198
 (universus) universa 72; universam 18-19, 33, 37
 (unus) una 14, 17, 21; unum 21
 usque 216, 218
 ut 11, 23, 39, 45, 48, 50, 74, 75, 79, 80, 85, 86, 87, 88, 121, 125, 137, 157, 158, 159, 166, 172, 174, 175, 177, 179, 196, 202, 210, 223
 (uterque) utraque 154
- vel 191
 (venenosus) venenosis 61
 venerabilis 99, 148, 171, 190, 201; venerabili 151, 160
 (venio) venientem 38
 vepres 63
 veraciter 3, 51, 55, 91, 92, 118, 145
 (verbalis) verbales 158; verba 181, 207
- (verbum) verba 36, 54, 72, 74, 80, 83, 183, 184, 185, 186, 187-188, 189, 190, 192; verbis 61; verbo 79; verborum 89
 (versor) versabatur 171, 172
 (versutus) versutos 202
 verus 97; vere 120; veri 174; veros 213
 vicarius 46
 video 78; vides 77; vidisti 78
 (vigilo) vigilabo 78-79; vigilantem 77
 (vinco) vincenti 215; vicit 217
 (vinea) vineam 62, 202; vineas 199
 (vir) virum 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108
 (virga) virgam 77
 viriliter 6, 65, 81, 95, 130, 131, 146
 (virtuosus) virtuosa 54, 152-153, 160-161, 162, 181, 194, 208; virtuosas 51
 virtus 30, 153; virtutes 31; virtutibus 48, 103; virtutum 28
 vis 82, 149
 vita 26, 132, 222; vitam 22; vite 18, 20, 22, 23, 24, 29, 215
 (vivo) vivit 23
 (voluptas) voluptatis 11
 (vulpecula) vulpeculas 199
 (vulpis) vulpes 202; vulpibus 60
 vultus 135-136
- (zelator) zelatorem 105
 (zelo) zelans 173
 (zelus) zelo 176

II

- a 92, 177, 179, 183, 186
 ab 32, 87, 101, 162, 185
 ac 101, 106, 107, 120, 123, 141, 175
 acceptor 64
 (acies) acie 157, 162
 actus 38; actibus 171
 (acutus) acuta 189; acutum 188
 ad 2, 21, 60, 67, 68, 73, 74, 113, 124, 131, 144, 148, 149, 150, 151, 162, 166, 198
 adhuc 140
 (adorno) adornata 34; adornatus 11
 (agito) agitur 141, 142
 (ago) agere 159
- (aliquis) aliquid 150
 alius 22; alias 104, 110; alii 76; aliud 26, 150, 159
 (alter) alterum 100, 108
 (altitudo) altitudinem 24
 (altus) altissimo 9, 15
 Ambrosius 20
 (amenuus) amenissimo 10, 28; amenissimus 29
 (amor) amore 65; amorem 86, 88, 92
 (amoveo) amovit 183-184
 angelus 97; angelum 78
 anima 87; animam 92, 179, 186
 (annuntio) annuntiavit 173-174

- ante 1, 93, 114, 117, 120, 127, 134, 169, 170
 (aperio) aperit 90, 91
 Apocalypsis 187, 192
 (apostolicus) apostolica 207
 apostolus 25, 57; apostoli 182; apostolorum 33; apostolos 194
 aqua 30, 32
 arbor 138, 143; arborem 103, 194; arbores 34-35, 104; arborum 11, 34
 (arduus) ardua 64
 (ars) arte 149
 (articulus) articuli 193
 (astutia) astutias 55
 atque 2, 80, 82, 84, 86, 94, 112, 123, 131, 175
 (attendo) attendit 191
 autem 135, 157
- (bacca) baccarum 22-23
 (baptisma) baptismatis 30
 beatus 75
 (bellator) bellatores 158, 163-164
 (bellum) belli 160-161
 bene 17, 59
 Bethphage 21
 bonus 48, 53; bona 144, 173; boni 38; bonos 39; bonum 164
 (brachium) brachio 180
- (careo) careat 140; careat 140-141, 142
 caritas 144, 145, 147
 (catholicus) catholica 75; catholicam 50, 52, 103, 130, 168, 184, 190, 199; catholicice 114, 124; catholicis 106, 177
 causa 49, 53, 64, 116, 182
 (caveo) cavere 58-59
 (celestis) celestem 5, 43, 78
 (celus) celorum 24
 (certo) certantium 157
 (ceter) ceteri 208
 circa 158
 (circumfero) circumfert 139
 (claudio) claudit 90
 (coagulo) coagulatus 16
 (colloco) collocavit 1, 114, 117, 120, 127, 134
 (colossensis) colossenses 57
 (complanto) complantari 106
 (concedo) concedat 211
 (condemno) condemnat 91
 (confiteor) confessus 203
 congregatio 33
 (congruus) congrue 4, 7-8, 41
 (conminatio) conminationes 71-72
 consequenter 95
- (conservo) conservando 152; conservare 127, 133
 (considero) consideranti 3
 consilium 164
 (constans) constantissime 75; constantissimi 76
 constantia 70-71, 110; constantie 47;
 (consto) constans 73
 (consulo) consulit 57
 (contemplo) contemplandum 162
 contra 156
 (cor) corde 100, 105; cordibus 183
 (corinthius) corinthiorum 25-26
 corporalis 72; corporali 67; corporalia 71
 corpus 87, 108, 156; corpore 92, 179, 186
 (credo) credere 209; credimus 201
 culpa 90
 cum 20, 56, 64, 71
 (cupio) cupiens 99, 104
 (cura) curam 152
 (curia) curie 186
 (curvesco) curvescentium 22
 (custodio) custodiendam 2, 113, 124; custodiendum 131; custodire 101, custodivit 190, 195
- cherubim 1, 5, 43, 45, 46, 47, 78, 97, 108, 119-120, 128, 134-135, 172
 Christus 16, 18, 21, 27; Christi 104, 119, 204
- de 20, 76, 109, 143, 151, 181, 187, 192, 195, 204
 (debeo) debet 49, 53-54, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 68, 70, 72
 (decerto) decertarunt 75
 (decoro) decorata 37; decoratur 36; decoratus 12
 (defendo) defendendum 162
 (defenso) defensare 160
 (deficio) deficit 145, 146
 (defungor) defuncti 129, 167
 (delego) delegatum 116
 (delicia) deliciarum 101
 (designo) designatur 5, 44, 79, 95
 (desino) desinit 145
 Deus 19; Dei 25, 28, 100, 115, 143, 165, 170, 172, 200; Deo 17, 173; Deum 66;
 (diabolus) diabolium 156-157
 dico 7, 43, 63, 70, 80, 132, 137, 153, 167;
 dic 99, 109, 195; dicens 57; dicere-
 tur 181; dicit 20, 90, 192; dicitur 41,
 155; dicto 136, 153; dictum 118; di-
 cunt 117
 (dies) die 31

- diligenter 191, 194-195, 196, 199, 203
diligentia 129, 168
(dirigo) dirigit 139; dirigitur 143
(discerno) discernere 50
(discurro) discurrendum 68
(dissipo) dissiparet 103, 191
(divido) dividens 176; dividit 87, 92; divisit 183, 186
(divinus) divina 19, 172-173; divinam 52
(doctrina) doctrinam 50; doctrinis 106, 191
(do) dat 83, 85
dominus 16, 99, 118, 134, 204; domini 126, 132, 150, 164
(dono) donatur 31; donavit 206
(donum) donis 17
(duco) ducit 139; ducitur 145
dum 30, 32, 91, 92
duo 125
duodecim 192-193, 193,
- ecclesia 4, 7, 13, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 37, 40-41, 41, 96, 115, 143, 161, 184, 185; ecclesiam 100, 105, 121, 127, 133, 154, ecclesie 146, 164-165, 170, 172, 204
(ecclesiasticus) Ecclesiastici 201
(efficacia) efficaciam 47
efficax 70
(ego) mihi 3; me 200; nobis 210
(elevo) elevatus 24-25
(elucido) elucidant 200; elucidavit 199
(eminencia) eminentiam 45, 62
(eminio) eminens 49; eminentem 109, 120, 135
(emitto) emittit 82
(emollio) emolliri 65
(emundo) emundata 33
enim 21, 38, 49, 52, 140, 147, 171, 202
ergo 68, 148, 209
(erigo) erigere 158; erigit 139; erigitur 143-144
(error) errores 60, 183; errorum 106
et 1, 15, 18, 19, 21, 24, 29, 41, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 66, 68, 70, 72, 73, 76, 90, 95, 101, 102, 104, 106, 109, 110, 111, 114, 116, 117, 122, 136, 138, 139, 145, 146, 149, 156, 157, 158, 164, 166, 170, 172, 173, 176, 178, 181, 183, 184, 185, 186, 189, 198, 199, 203, 206, 208, 210
etc 118, 131, 169, 211
(eternus) eternam 200, 201, 210; eterne 144
etiam 54, 72, 73, 105, 179, 208, 210
ex 141, 188
(excellentia) excellentiam 46, 69
(excello) excellens 63; excellentem 109
(excommunico) excommunicando 179; excommunicavit 185
(excutio) excutit 86, 92
(exemplum) exemplo 74, 136, 137
(exerceo) exercuit 197, 199
(existo) existentem 154
(expello) expulit 185
experientia 137
(expurgo) expurgari 107
exterius 122
- (facio) facit 140, 148; faciunt 38; fecit 75, 115, 185, 195
(fallacia) fallaciam 58; fallacias 55; fallaciis 56
(falsus) falsa 177; falsis 191
(fecundus) fecundarum 23
(fero) ferret 22
(fidelis) fideles 104, 122, 184, 189
(fides) 143, 145, 146, 147; fide 74; fidei 49, 53, 60, 110, 114, 116, 124, 133, 151, 161, 174, 193; fidem 103, 129-130, 168, 184, 190, 199
figuraliter 96
(figuro) figuratur 4, 8, 41
finaliter 91, 160
firmus 73
flamma 83
flammeus 82, 83, 84, 86, 98, 177-178; flammeum 1, 80, 94, 112, 122, 130, 168, 174
flatus 144
(flecto) flecti 65, 72
fons 28; fonte 10, 28, 31
(fortis) fortissimi 163
fortiter 162
(fragilitas) fragilitatem 202
(fructiferus) fructiferam 104, 194
fructus 22, 37, 39, 193; fructuum 12, 37
(fulgeo) fulgere 67, 185; fulsit 173, 181
fulgidus 178
(fulgor) fulgorem 83
fundamentum 26, 147
(fundo) fundatur 25
- (Genesis) Genesios 2
(gero) gererent 152
gladius 82, 84, 86, 98, 176, 177, 186; gladio 181, 190; gladium 2, 6, 80, 94, 112, 123, 130-131, 169, 174, 180, 182, 188
gloria 24; gloriam 171
Gregorius 91
- (habeo) habeant 159; habebat 187-188; habebunt 201; habent 207; habere 61, 69,

- 142; habet 13, 13-14, 45, 46, 47, 48, 50, 192, 201-202, 210; habetur 187; habuit 171, 175, 176, 180
 (habito) habitare 17
 heresis 49; hereses 183; heresum 106
 (hereticalis) hereticalem 50; hereticalia 177
 (hereticus) heretice 115-116; hereticorum 5, 43, 55, 78-79, 97, 102; hereticos 185
 hic 187; hec 13, 48, 117, 198; hiis 100, 115, 195; hoc 55, 113, 118, 121, 135, 166, 173, 178, 191; huius 129
 homo 19; hominem 149; hominum 102
 (honor) honorem 170
 (hortus) hortum 101
 (hostis) hostibus 163
 (humanus) humana 19; humanam 51, 202
- idem 153
 ideo 50, 57, 59
 igitur 40, 78, 94, 196
 igneus 84
 ignis 85
 ignorantia 33
 Ihesus 16, 20, 27
 ille 99, 187; illo 20; illud 158, 181, 192
 (illustro) illustrat 90
 (immineo) immineant 71
 immo 24, 54, 67, 72, 208
 in 9, 15, 17, 18, 19, 25, 31, 49, 53, 61, 64, 100, 108, 115, 116, 119, 121, 125, 154, 157, 158, 160, 161, 162, 171, 172, 184, 188, 206, 207, 209, 210
 (inanis) inanem 58
 (incido) inciderit 102
 (inclusivus) inclusive 73
 (incumbo) incumbit 59
 (incursus) incursibus 102
 (incutio) incutit 84, 91
 (indulgentia) indulgentiam 205, 207
 (industrius) industrios 159
 (infidelis) infideles 122, 189
 (infligo) infligendo 89
 (iniungo) iniunctum 196
 inquam 111
 (inquiero) inquirendum 68
 (inquisitio) inquisitionis 113, 123, 175
 inquisitor 5, 43, 48, 53, 59, 70, 76, 78, 97, 180, 194; inquisitorem 116, 133, 135; inquisitores 77, 151, 163, 206
 (intelligo) intelligens 107
 inter 50, 92-93, 184
 interdum 55, 189
 (interior) interius 122
 Iob 155
- ipse 29, 203; ipsam 105; ipso 181; ipsum 111
 (irrigo) irrigata 32; irrigatur 28, 30; irrigatus 10
 (is) ea 174; ei 205; eis 208; eius 109, 187, 205; eo 17, 19, 181; eorum 89, 186, 206, 208; eos 194; eum 102, 114, 115, 120; id 26
 iste 13, 15, 19, 23, 28, 35, 169, 180, 194, 196; istam 194; isti 37; istius 167; isto 31, 189; istud 162; istum 107, 119, 180
 ita 75, 89, 135, 142, 150
 iudex 49, 53, 64; iudicem 116-117
 (iudiciarius) iudiciaria 6, 81, 89, 95, 98; iudiciariam 112, 123, 175-176
 (iustus) iusta 189; iusti 38
- (laboro) laborandum 67; laborant 209
 licet 202
 lignum 191, 192; ligni 2, 113-114, 124, 190
 (luceo) lucens 178; lucere 184
- magis 148, 195
 magnus 52, 54; magna 126, 132, 151, 164; magnam 51; magni 55-56; magnum 110
 (maneo) manet 146, 147
 martyr 75; martyrum 74
 mater 32, 34
 (medius) medio 108, 158
 (mens) mentis 89-90
 (mentalis) mentali 67, 109
 (meritum) merito 6, 81, 95
 militia 155
 (milito) militamus 155-156; militans 4, 7, 13, 25, 28, 40, 96; militante 161; militantem 100, 121; militantium 154-155, 157
 (mina) minis 65-66
 (ministro) ministravit 173
 mons 15, 16, 20, 21, 23; monte 9, 15; montem 21
 moraliter 14, 41, 98
 mors 72; morte 206, 208; mortem 73, 74, 87, 92
 (mos) moribus 110
 (multus) multa 71, 129, 167; multos 183; multum 60
 (mundo) mundatur 30-31
 (mundus) mundum 156
- nam 15, 48, 63, 71, 125, 137, 169, 183, 206
 namque 153
 natura 19; nature 18, 136
 navis 140, 141, 146, 148; navem 138, 139; navi 137
 ne 58, 102, 190

- nec 65, nec 142, 146, 147
 (necessarius) necessaria 138; necessarii 208
 nemo 26
 nihil 159
 nisi 15, 66, 159
 non 18, 22, 51, 52, 53, 59, 64, 66, 72, 140, 141, 142, 171, 182, 203, 207
 (nosco) novit 59
 noster 99, 118, 204; nostra 155; nostram 154; nostri 126, 132, 150
 (notabilis) notabilia 195
 (notarius) notarii 208
 (nullus) nullum 66
 nunquam 52-53
- (obtineo) obtinuit 175
 (occurro) occurrit 3
 (oculus) oculos 90, 170
 officium 113, 123, 175, 196; officio 209
 (olea) olearum 22
 (olivetum) oliveti 21
 (omnis) omnem 24; omnibus 162, 171; omnium 147
 (opus) opera 144
 (ordino) ordinantes 194
 (ordo) ordine 76
 (os) ore 188
- (pando) panditur 129, 167
 papa 99, 118, 204; pape 126, 132, 164
 paradisu 9, 10, 11, 12, 13, 41-42, 96; paradiso 210; paradisum 1, 4, 7, 40, 100, 105, 114, 118, 120-121, 134, 169
 (pars) parte 188; partibus 100, 115
 (pateo) patet 8, 40, 44, 78, 81, 94, 95, 136, 137, 153, 196
 pater) patrem 107, 119
- (pecco) peccantibus 89; peccaverit 202
 pena 91; penam 89
 (peniteo) penituit 202-203
 Pentecostes 31
 per 4, 5, 6, 7, 40, 43, 58, 60, 78, 80, 87, 88, 92, 94 144
 (perago) peragendum 150
 (percutio) percussit 189
 (periclitor) periclitatur 141, 142
 (periculum) pericula 71
 (perio) perit 146
 (peritus) peritum 149-150
 (percutio) persecutiones 72
 (persevero) perseverans 70
 persona 18; personarum 64-65; persone 18, 35
 (perversus) perversorum 102
- Petrus 75
 philosophia 56, 61; philosophiam 58
 philosophus 54; philosophi 56
 (pius) pie 201, 209
 pinguis 16-17
 (placeo) placitum 17
 (plenarius) plenariam 205, 207
 (plenitudo) plenitudine 23
 pondus 160
 (pono) ponendum 149, 151; ponere 26; positi 163; positum 27
 (populus) populo 173
 porta 121; portam 127-128
 (porto) portat 182
 (portus) portum 144
 (possum) posse 148; possumus 209; potens 66; potest 26, 59
 potentia 63, 109; potentie 46, 69
 potestas 6, 80-81, 89, 94-95, 98; potestate 181; potestatem 113, 124, 176
 (pravitas) pravitatis 116
 pre 161
 (preassumo) preassumpta 117
 (precindo) precindendo 103
 (precipuus) precipue 51
 (predicator) predicatorum 76
 (predico) predicavit 174
 (preservo) preservandum 149; preservare 101, 130, 168
 preter 26
 (primus) primo 7, 15, 48, 126, 132, 137, 169; primum 166
 (privilegium) privilegia 207
 pro 74, 204
 (profundo) profundunt 39
 profundus 61
 (promitto) promissis 65; promissum 200
 (proprius) propriam 171; proprie 5, 44, 79; proprium 156
 propter 55, 202
 prudens 148
 prudentia 126, 132, 150-151, 164
 (pugno) pugnantium 157
 (pulcher) pulcherrimam 104
- quam 150
 (quampluris) quamplures 76
 quandocumque 209
 (quartus) quarto 37, 189
 quatuor 13
 - que 107, 110
 (quero) quesivit 172
 qui 29, 55, 74, 87, 151, 159, 200; cui, 59; cuius 108; qua 64, 126, 129, 132, 143,

- 168; que 35, 93, 174, 176, 190, 195; quibus 35-36, 125; quo 17, 20, 25, 30, 31, 143, 144, 160, 166, 187, 192, 198; quod 8, 26, 27, 44, 51, 59, 81, 135, 161, 164, 200; quos 90
- quia 18, 19, 68, 82, 84, 86, 87, 90, 104, 112, 114, 115, 120, 123, 124, 127, 130, 134, 146, 155, 168, 169, 172, 174, 175, 178, 180, 188, 190, 193, 199, 205
- quis 15, 21, 58, 59, 99, 190
- quod 3, 7, 40, 43, 63, 70, 78, 80, 94, 96, 97, 98, 118, 137, 153, 167, 187, 192, 201, 210
- quomodo 196
- quot 38
- realiter 13
- rector 148
- (redimo) redimitum 111
- (reduco) reducere 60
- (refulgeo) refulgentem 110
- (regio) regendum 149
- (requiro) requirit 51
- revera 99, 142-143
- (reverentia) reverentiam 170
- (romanus) romanos 182
- (sacer) sacra 153; sacre 3, 56-57, 153
- (salus) salutis 144
- sanctus 29, 31; sancta 30, 32, 34, 36, 37, 40, 74; sanctam 126-127, 132-133; sancte 35, 114, 161, 165, 170; sancti 17; sanctorum 33, 74
- (sanus) sanis 105-106, 177
- (sapientia) sapientie 32
- (satisfacio) satisfecerit 203-204
- (satisfactio) satisfactio 205
- scientia 49, 51, 108, 109, 120, 135, 172; scientie 45, 61-62
- scilicet 133
- (scindo) scindens 176; scindit 179
- (scio) sciens 107, 111
- scriptura 154; scripture 3, 57, 136, 153
- se 172; sibi 71, 112, 122, 196
- (secularis) seculari 180, 186
- (secundus) secundo 28, 43, 63, 129, 153, 167, 172; secundum 193, 198, 199-200, 206
- sed 13, 23, 51, 73, 92, 139, 140, 141, 142, 144, 146, 171
- (seduco) seducat 58; seductos 60
- semper 170-171
- (sensus) sensum 56
- sententia 188; sententiis 183
- (separo) separavit 184
- seu 53, 69, 121, 157
- si 48, 52, 139, 140, 141, 145, 146, 148
- sic 8, 21, 41, 44, 61, 81, 161, 186, 199
- sicut 148, 208
- (significo) significatur 6, 81
- sine 182
- (sisto) sistit 145
- (situo) situatur 15; situatus 9
- (socius) socii 208
- solum 51, 53, 67, 142, 207
- specialiter 32
- spes 143, 145, 147
- (spina) spinis 106
- spiritalis 29
- spiritualiter 163
- Spiritus 17, 23, 29, 31
- (splendor) splendorem 82
- (statuo) statuendo 133-134; statuere 158, 159; statuit 120
- (sto) stat 140, 160; stetit 169
- (studeo) studendum 68; studuit 130, 168
- (subverto) subvertunt 56
- sufficenter 203, 205
- (sum) erant 174; erit 53; esse, 49, 54, 60, 63, 64, 66, 70, 73, 108, 111, 119; est 9, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 27, 29, 34, 37, 48, 49, 96, 97, 98, 108, 113, 118, 121, 135, 143, 144, 147, 148, 155, 157, 161, 173, 176, 177, 178, 182, 187, 191, 200, 210; fuerit 52; fuerunt 87; fuit 31, 32, 93, 99, 151, 164, 172, 181, 187, 203; sit 64, 135; sint 195; sunt 35, 38, 55, 138, 163, 193
- super 20, 24
- (suspicio) suspecta 177
- (suus) sua, 56, 189; suis 171, 183; suo 188; suos 170; suum 116, 148
- talis 99, 118; talem 111; tales 22; tali 181
- tam 64
- tamen 18-19, 202
- tamquam 103, 105
- (tango) tangitur 126, 132
- (tantus) tanta 93
- tantum 111, 151
- tantummodo 159-160
- temon 138, 139, 143; temone 141; temonem 149; temonis 151
- (tenor) tenorem 3
- (terra) terram 24; terris 119, 154
- terrestris 9, 10, 11, 12, 41, 96; terrestrem 4, 7, 40, 101, 105, 115, 121, 169
- (terror) terrore 65; terrorem 84, 85, 91
- (tertius) Tertio 34, 70, 80, 174

- (thema) thematis 117
 theologia 61, 173
 theologus 52, 54
 (thesaurus) thesauro 204
 (timeo) timeat 66
 (timor) timore 73
 tot 38
 (totus) tota 30, 146; toto 99, 105, 141; totum 160
 (trado) tradendo 179-180, 185-186; tradidit 112, 122
 (transverso) transversatur 178
 (tres) tria 138
 (tribuo) tribuit 205
 (tu) vos 58

 (ubertas) ubertate 12, 22, 37
 ubi 203
 (ultimus) ultimo 192
 unctio 29-30
 unde 25
 unio 93
 (unio) uniti 88
 (unitas) unitate 18
 (unus) una 18; unum 128
 usque 73, 74
 usus 181
 ut 66, 90, 100, 108, 121, 155, 176, 181
 (uterque) utraque 188

 valde 138
 (valeo) valeat 142
 vel 179

 (velo) velata 138
 (velum) velo 141
 venerabilis 167; venerabilem 107, 119
 (venio) venisset 20
 ventus 138, 139; vento 140
 (venustas) venustate 11, 34
 (venustus) venustissime 35
 (vepres) vepribus 107
 (verbum) verba 117; verbo 20
 (veritas) veritatem 60
 versatilis 82, 84, 86, 86-87, 178, 187; versatitem 2, 6, 80, 94, 112, 123, 131, 175
 verus 19, 48; veris 177
 vexillum 158, 159, 161
 (via) viam 2, 113, 124, 140, 190
 vicarius 119, 204
 (video) videmus 137; videns 119; videret 122; videte 57
 vindex 182
 (vir) viri 129, 163, 167; viros 158; virum 108
 virtualiter 97
 (virtuosus) virtuosos 38
 (virtus) virtute 63, 66, 67, 69; virtutibus 16, 23, 35, 111; virtutum 147-148
 vita 155, 206, 209; vitam 200, 201, 210; vite 2, 103, 114, 124, 190, 191, 192
 vivus 29
 (voco) vocat 154
 (volo) voluit 127, 133
 (voluptas) voluptatis 1, 134

 (zelator) zelatorem 110